

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
Právnická fakulta

Katedra politologie a společenských věd

Bc. Filip Bašus

Analýza jaderných motivací Íránu a případného jaderného vyzbrojení v kontextu
teorií mezinárodních vztahů

Diplomová práce

Olomouc 2016

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracoval samostatně na základě uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 23. 3. 2016

Poděkování

Rád bych poděkoval svému vedoucímu práce Mgr. et Mgr. Ondřeji Filipcovi, Ph.D. za odborné vedení, za pomoc, rady a trpělivost při zpracovávání této práce.

Také bych rád poděkoval svým blízkým, kteří mi byli oporou po dobu psaní diplomové práce a po celou dobu studia.

Seznam zkratek

9/11 – teroristické útoky 11. září 2001

AEB – Jihoafrické jaderné středisko

AEC – Atomic energy council

AFG – Afghánistán

EU – Evropská unie

EU+3 – Čína, Francie, Německo, Rusko, UK a USA

IAEA – Mezinárodní agentura pro atomovou energii

JAR – Jihoafrická republika

JEC – Společná hospodářská komise

JPOA – Společný akční plán

JZ – jaderné zbraně

MV – mezinárodní vztahy

NPT – Smlouva o nešíření jaderných zbraní

PNE – jaderná exploze pro mírové účely

SSSR – Sovětský svaz socialistických republik

UBL – Usáma Bin Ladin

UK – Spojené království Velké Británie a Severního Irska

USA – Spojené státy americké

ZHN – zbraně hromadného ničení

PIPA – Program on International Policy Attitudes

Obsah

Úvod.....	7
Představení tématu.....	7
Cíle práce a výzkumné otázky.....	8
Dosavadní zpracování tématu.....	9
Členění práce.....	10
Metodologie.....	10
Rozbor použitých zdrojů.....	11
1 Teorie mezinárodních vztahů.....	14
1.1 (Neo)Realismus.....	14
1.2 Liberalismus.....	19
1.3 Sociální konstruktivismus.....	22
2 Saganovy modely.....	26
2.1 Bezpečnostní model.....	26
2.2 Vnitropolitický model.....	27
2.3 Normativní model.....	29
2.4 Zhodnocení modelů.....	30
3 Aplikace modelů na Írán.....	32
3.1 Aplikace bezpečnostního modelu na Írán.....	32
3.1.1 Íránsko-pákistánské vztahy.....	33
3.1.2 Íránsko-indické vztahy.....	36
3.1.3 Íránsko-izraelské vztahy.....	37
3.1.4 Írán a další státy.....	39
3.2 Aplikace vnitropolitického modelu na Írán.....	43
3.3 Aplikace normativního modelu na Írán.....	48
3.4 Vyhodnocení modelů.....	49
4 Důsledky případné nuklearizace Íránu.....	52
4.1 (Neo)realistické paradigma.....	52
4.2 Liberalistické paradigma.....	53
4.3 Paradigma sociálního konstruktivismu.....	54
5 Očekávaný vývoj po zrušení sankcí vůči Íránu.....	54
Závěr.....	56
Seznam příloh.....	58
Příloha č. 1: rozložení šíitské a sunnitské větve na Blízkém východě.....	59
Příloha č. 2: sousední státy, které jsou držiteli JZ.....	59

Příloha č. 3: karikatura spokojenosti z podepsání historické jaderné dohody mezi globálními mocnostmi a Íránem	60
Seznam pramenů a literatury	61
Prameny	61
Literatura	64
Abstrakt	67

Úvod

Představení tématu

Tato diplomová práce je zaměřena na oblast Blízkého východu. Geograficky je Blízký východ definován jako oblast nacházející se v západní Asii, ale také v některých částech severní Afriky a jihovýchodní Evropy. V diplomové práci je zejména brán zřetel na Íránskou islámskou republiku a na země, které jsou relevantní v rámci diplomové práce. Jedná se například o Izrael, Pákistán, Indii, Saudskou Arábii a Irák.

Blízký východ je zpravodajskými médii jedním z nejsledovanějších míst na světě, a to kvůli svým ojedinělým charakteristikám jako jsou přetrvávající spory mezi šíity a sunnity, nestabilní vztahy v izraelsko-palestinském konfliktu, kvůli pestré etnické a náboženské skladbě. Přítomné jsou velmocenské ambice regionálních a mimo regionálních mocností. V oblasti Blízkého východu se současně angažují vojenské síly USA, Ruské federace, několika evropských států (Francie, Německo, UK aj.) Svou pozornost si získává také díky nerostnému bohatství. Na Blízkém východě je cca 65 % světových zásob ropy. Jedním z nejsledovanějších témat současné doby je kontroverzní íránský jaderný program.

Írán byl světovými mocnostmi obviňován z nekalých praktik, které spočívaly v rozsáhlém utajování jaderného programu, kdy v roce 2003 inspekce IAEA odhalila tajné obohacování uranu v letech 80. a 90. minulého století. Mimo jiné bylo zjištěno, že získával tajné informace o jaderných technologiích. Na důvěře nepřidala práce na separaci uranu ani zjištění IAEA, že Írán poskytoval klamavé informace o sporných zařízeních, jako je závod na zpracování uranové rudy v Ardakanu, závod na obohacování uranu v Natanzu, těžkovodní reaktor poblíž Araku a jiné podezřelé kroky. Nicméně v listopadu roku 2013 v Ženevě se Írán s EU+3 dohodli na JPOA, který posléze vyústil v dohodu. 14. července 2015 Írán uzavřel s EU+3 dohodu o omezení jaderného programu výměnou za odvolání hospodářských sankcí. Pro Írán znamená tato dohoda příležitost normalizovat své vztahy se západními mocnostmi a vymanit se z ekonomických sankcí, které těžce poškozovaly íránskou ekonomiku. Írán je sedmým největším producentem ropy na světě a je na čtvrtém místě pokud jde o ověřené zásoby ropy. Kromě toho je třetím největším producentem zemního plynu na světě a má druhé největší ověřené zásoby zemního plynu.¹ Není pochyb o tom, že Írán na Blízkém východě hraje významnou roli vojenskou, geopolitickou a významný je také počet šíitů na území Íránu.

---

¹HUDEMA, Marek. Zápas o Blízký východ. *Hospodářské noviny*, 6. ledna 2016, s. 2.

V žebříčku vojenské síly pro rok 2016 Írán zaujímá čtvrté místo mezi zeměmi Blízkého východu.² Se zbytkem arabského světa se Írán rozchází v otázce následovnictví po Proroku Mohamedovi. To je rozlišující charakteristický znak šíitského islámu, který nástupce Proroka – neomylné imámy – považuje za náboženské a politické vůdce muslimské obce. Toto štěpení přináší do oblasti Blízkého východu pnutí, které přerůstá v občasně násilí mezi šiity a sunnity. Šíitská větev islámu je v naprosté menšině oproti sunnitské větvi.³ Írán není zajímavý jen svou vyloučeností ohledně šiitů, ale taky kvůli vysokému počtu obyvatel. Například politický geograf Romancov či jiní experti si myslí, že budoucnost patří zemím a nadnárodním celkům, jako je EU, ale i skupině označované jako „80+“, tedy zemím s více než 80 miliony obyvatel, mezi které patří i Írán. Írán je šestnáctou nejlidnatější zemí na světě a jako takový představuje dlouhodobou perspektivu z důvodu solventnosti a také proto, že se vydal cestou modernizace infrastruktury a rozvíjí lehký průmysl. Mezi podobné země patří například i Turecko a Saudská Arábie.⁴ Írán má i strategickou pozici v Perském zálivu.

Volbu tématu diplomové práce ovlivnil hluboký zájem o mezinárodní politiku a MV obecně. Hlavním důvodem zvolení daného tématu je fakt, že Írán a oblast Blízkého východu poskytují bohatý výzkumný zdroj pro analýzy MV. Íránský jaderný program je zásadní z těchto témat, přičemž je zde snaha lépe porozumět íránským motivacím, které tíhnou k jadernému programu.

Cíle práce a výzkumné otázky

Předmětem zkoumání v diplomové práci jsou jaderné motivace Íránu a jeho případné vyzbrojení v kontextu teorií mezinárodních vztahů. K pochopení jaderných motivací státu je využita typologie stanfordského profesora Scotta D. Sagana, který nabízí instrument k analýze motivací aktérů MV, kteří chtějí získat JZ. Ve svém článku *Why Do States Build Nuclear Weapons?: Three Models in Search of a Bomb*. Sagan uvádí tři modely, jsou jimi bezpečnostní, vnitropolitický a normativní model. Teorie MV ve spojení se Saganovými modely v případě Íránu pracuje s hypotézou: „ze všech tří modelů (bezpečnostní, vnitropolitický a normativní) má nejvyšší vypovídající hodnotu pro odhalení jaderných

---

²*Middle East Countries Ranked by Military Power* (2016). In: GFP Strength in Numbers [online]. 2016 [cit. 2016-03-31]. Dostupné z: <http://www.globalfirepower.com/countries-listing-middle-east.asp>.

³Viz příloha č. 1.

⁴CHLUPATÝ, Roman, ROMANCOV Michael. *Probuzení Íránu: Vyplatí se sázka na obnovu infrastruktury. Česku může prospět image německé montovny*. In: Investiční web [online]. 2014 [cit. 2016-03-26]. Dostupné z: <http://www.investicniweb.cz/2014/7/9/probuzeni-iranu-vyplati-se-sazka-na-obnovu-infrastruktury-cesku-muze-prospet-image-nemecke-montovny/>.

motivací právě model bezpečnostní, vycházející z realistického paradigmatu.“ Pro zjištění, který z modelů je určující pro jaderné zbrojení, jsou hlavními výzkumnými otázkami tyto:

„V1: Jaké výhody a slabiny má bezpečnostní model při aplikaci na Írán?

V2: Jaké výhody a slabiny má vnitropolitický model při aplikaci na Írán?

V3: Jaké výhody a slabiny má normativní model při aplikaci na Írán?“.“

Druhou hypotézou je, že: „realistické paradigma má nejvyšší interpretační hodnotu pro případné vyzbrojení Íránu.“ Vedlejší výzkumnou otázkou je: „*Jak se realismus, liberalismus a sociální konstruktivismus dokáží vypořádat s případnou nuklearizací Íránu a jejím vlivem na bezpečnost v regionu?*“

Dosavadní zpracování tématu

Pokud hodnotíme dosavadní výzkum, konstatujeme, že v domácí odborné literatuře byla věnována podrobná analýza íránským jaderným motivacím. Tématu íránské jaderné motivace a aplikace Saganova bezpečnostního modelu na Írán se věnoval například Jan Ludvík⁵ (2011). Ludvík ve své práci došel k závěru, že Írán nečelil hrozbě útoku, a že jediný stát, který je vojensky schopný svrhnout íránský režim jsou Spojené státy americké. Ačkoliv Ludvík zpochybnil Saganův bezpečnostní model, nevěnoval pozornost analýze jeho dvou zbylým modelům. Dalšími autory jsou Ondřej Filipec a Juraj Hanuliak⁶ (2014), jejichž analýza poskytla komplexnější pojetí interpretace případných íránských motivací. Ve většině ohledech se shodli s Ludvíkem, ale v některých otázkách došli k opačným závěrům. Článek výše zmíněných spoluautorů se věnuje interpretacím Saganových modelů. Filipec a Hanuliak ve svém článku došli k závěru, že každý z modelů má své limity, avšak nejvyšší vypovídající hodnotu má model bezpečnostní. Na toto téma zde také již byly publikovány diplomové a bakalářské práce. Jednou z nich je práce Kateřiny Stanovské⁷, která se íránskými ambicemi také zabývala, ale nezohledňuje zde nejaktuálnější události. Analýze íránských jaderných motivací na poli zahraničního výzkumu se věnoval například Oliver Schmidt (2008), který

---

⁵LUDVÍK, Jan. Íránský jaderný program: Bezpečnostní model proliferace pohledem jaderné strategie a teorie odstrašení. *Mezinárodní vztahy*, Vol. 46, No. 2, s. 57 – 73.

⁶FILÍPEC, Ondřej, HANULIAK Juraj. Írán: Tři modely pro analýzu jaderných motivací. *Mezinárodní vztahy*, Vol. 49, No. 1, s. 5 – 26.

⁷STANOVSKÁ, Kateřina. *Motivy jaderného programu Íránu: diplomová práce*. Praha, 2014. Univerzita Karlova, FSV, 106 s. Vedoucí diplomové práce Vít Střelecký.

také využil Saganovu typologii, ale svou pozornost upřel zejména na testování samotné teorie.⁸

Členění práce

Předkládaný text diplomové práce je členěn do pěti hlavních kapitol. V první kapitole jsou představeny teorie MV, které nám umožní teoretické poznání a vytvoří teoretický rámec pro analýzu Saganových modelů. Poté následuje rozbor teorií mezinárodních vztahů, jejich rozlišení, které spočívá ve vysvětlení přístupů. (Neo)realistická teorie je zaměřena na moc a bezpečnost v rámci mezinárodního systému, liberalismus se zaměřuje na roli domácích aktérů a skupin, kteří prosazují své partikulární zájmy, sociální konstruktivismus zdůrazňuje otázky identit a norem. Druhá kapitola se věnuje sumarizaci bezpečnostního, vnitrostátního a normativního modelu, tak jak jej definuje Scott D. Sagan ve svém článku *Why Do States Build Nuclear Weapons?: Three Models in Search of a Bomb* (1996). Jednotlivé modely jsou nejprve představeny a zhodnoceny a posléze vyzdvihnuty klíčové aspekty, které nám připraví základ k úspěšné aplikaci na Írán. Třetí kapitola je více praktická než předešlé dvě kapitoly. V této části jsou aplikovány jednotlivé modely na příklad Íránu a je testována první hypotéza. Ve čtvrté kapitole testujeme druhou hypotézu a řešíme případnou nuklearizaci Íránu v kontextu (neo)realistického, liberálního a sociálního konstruktivismu. Pátá kapitola věnuje pozornost očekávanému vývoji po zrušení sankcí vůči Íránu, což je kapitola založená na predikci.

Limity a nedostatky ohledně metodologické části jsou popsány v podkapitole Metodologie a vymezení práce. Jaderná proliferace je velmi komplexní problém, který si zaslouží analýzu hlubšího rozsahu než je diplomová práce.

Metodologie

Jedná se o kvalitativní jednopřípadovou studii, jejímž cílem je hluboké porozumění vybraného případu. Hendl uvádí, že v případové studii jde o detailní studium jednoho případu nebo několika málo případů. V případové studii jde o zachycení složitosti případu, o popis vztahů v jejich celistvosti. Případová studie v sociálně vědním výzkumu je podobná mikroskopu: její hodnota závisí na tom, jak dobře je zaostřena. V případové studii se předpokládá, že důkladným prozkoumáním jednoho případu lépe porozumíme jiným

---

⁸ SCHMIDT, Oliver. Understanding & Analyzing Iran's Nuclear Intentions: Testing Scott Sagan's Argument of „Why do States build Nuclear Weapons“. Dissertation. Lancaster: Department of Politics and International Relations, 2008, Lancaster University. 104 s.

podobným případům.⁹ Cílem této práce je identifikace motivů (tj. identifikace nezávislých proměnných) aplikovaných na iránský jaderný program.

Stake rozlišuje tři typy případových studií: intrisitní, instrumentální a kolektivní. Kvůli hlubokému porozumění vybranému případu se jedná o intrisitní případovou studii „vnitřní“, nazývanou také jedinečná případová studie, výzkumník popisuje do hloubky stránku případu, usiluje o poznání vnitřních aspektů.¹⁰ Slabinou intrisitní případové studie je, že výzkumník chce poznat právě tento případ, vztah k obecnější problematice nehraje roli. Nejde přitom o testování hypotéz, ale o poznání vnitřních aspektů určitého případu. Protože je pracováno s teoretickými koncepty (teorie MV), je využito instrumentální případové studie. Její výhodou je, že poskytuje obecnější, teoretické poznání. Jedna z nejčastějších námitek vůči instrumentálním případovým studiím spočívá ve tvrzení, že z jednoho případu nelze zobecňovat, a proto nemohou přispívat k vědeckému poznání.¹¹ Yin rozlišuje případové studie na exploratorní, explanatorní, deskriptivní a evaluační. V této práci je využito exploratorní případové studie, výzkumník navrhuje otázky, jež je nutné zodpovědět.¹² K tomu, aby došlo k hlubokému porozumění fenoménu, byla data získávána z otevřených zdrojů, z oficiálních zpráv vlád, zpravodajských agentur, statistických ročenek, z odborných knižních a časopiseckých publikací, z tištěných a elektronických médií. Dále budou analyzována prohlášení čelních představitelů.

Rozbor použitých zdrojů

Podkladů k dané problematice je nepřehledné množství, byla využívána zejména literatura zahraniční, ale i česká. Z důvodu vysokého počtu použitých titulů charakterizujeme a hodnotíme pouze některé z nich. Stěžejní literaturou jsou publikace MV. První knihou je *Teorie mezinárodních vztahů* od Petra Druláka, která je považována především za vysokoškolskou učebnici, ve které není reflektován podrobnější rozbor některých aspektů na úkor srozumitelnosti a úspornosti. Tento titul poskytuje elementární vhled do teoretické reflexe MV a dává čtenáři základní teoretický rámec.

Titul *Anarchie a řád ve světové politice* pomohl zaplnit mezery, které byly postrádány v Drulákově knize. Barša naznačuje, že překonání sporu mezi realismem a idealismem je

---

⁹HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2005. ISBN 8073670402, s. 104.

¹⁰Tamtéž, s. 107.

¹¹DRULÁK, Petr. *Jak zkoumat politiku: kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-807-3673-857, s. 33.

¹²HENDL, J.: c. d., s. 38.

hlavním tématem knihy. Přesto byl titul nápomocen k teoretickému ukotvení předkládané práce a k hlubšímu pochopení základních přístupů. Pozornost byla věnována první, druhé a čtvrté části knihy, tedy realismu, liberalismu a konstruktivismu.

Cenným zdrojem pro pochopení teorií MV a jejich přístupů je *International Relations Theories*. Tato kniha se může pochlubit vysokou mírou přehlednosti a je obsahově vyčerpávající. Na jejím obsahu se podílelo okolo 16 autorů. Kvůli některým odlišnostem v přístupu jednotlivých autorů ke kapitolám působil titul někdy chaoticky z důvodu informační kolísavosti. Bylo čerpáno zejména z třetí, čtvrté a desáté kapitoly (realismus, neorealismus a konstruktivismus).

Velmi cenným zdrojem je článek od stanfordského profesora Scotta D. Sagana *Why Do States Build Nuclear Weapons?: Three Models in Search of a Bomb*. Tento slavný článek dává předkládané práci kostru, v rámci které bude probíhat výzkumný rámec. Detailnější popis bude následovat v dalších kapitolách. Nicméně nutno dodat, že je to článek přelomový, který pomáhá identifikovat proliferaci JZ a mnoha autorům slouží jako základ pro jejich výzkum.

Další titul, který nekritizuje, ale snaží se do změní mezinárodních smluv, systému kontrol, regulací a úprav jaderného zbrojení vnést světlo, je publikace *Kontrola, regulace a úprava jaderného zbrojení* Vlastislava Břízy. Významnou měrou pomáhá orientovat se v základech těchto smluv a také napomáhá hlubšímu porozumění regulací. Titul se podrobně zabývá třemi oblastmi jaderného odzbrojení: zákaz jaderných zkoušek, vytváření bezatomových pásem a bránění šíření jaderného zbrojení.

Užitečným pramenem je *Who Rules Iran?: The Structure of Power in the Islamic* od Wilfrieda Buchty. Popisuje iránský politický systém, který je značně nepřehledný a jak sám název napovídá, není jednoduché se v něm orientovat. Díky širokému záběru zachycuje fungování a vývoj politického systému. Tato kniha je považována za zdařilou pro svou přehlednost, ale vzhledem k jejímu stáří by bylo žádoucí ji v souladu se současnými požadavky aktualizovat. Některé informace bylo nutné doplňovat poznatky ze sekundárních zdrojů.

Josef Kraus a jeho publikace *Íránský státní terorismus* s podtitulem *Od Chomejního po Ahmadínežáda* vzhledem ke svému názvu primárně neposloužila k účelu, k jakému byla napsána. Ale je právě tou publikací, která poslouží svou částí ohledně politického systému. Její autor pravidelně navštěvuje Íránskou islámskou republiku a sleduje vývoj zahraniční a

vnitropolitické situace. Primárně je tato publikace zaměřena na íránskou podporu zahraničního terorismu.

Dalšími užitečnými zdroji informací byly research papers, zpravodajské portály, které obsahují různá data reflektující nejnovější události, které se vztahují k tématu a jsou základem pro kvalitní analýzu.

1 Teorie mezinárodních vztahů

Teorie MV jsou pro tuto diplomovou práci klíčové. Rozbor teoretických paradigmat nám umožňuje jednak teoretické poznání Saganových modelů, které vycházejí z těchto paradigmat a za druhé vytváří výzkumný rámec pro analýzu. Teorie mají určité funkce, které nám pomáhají vypořádávat se s realitou. Podle Druláka mají teorie MV tři funkční skupiny, tj. poznávací, normativní a politickou.¹³ Kratochvíl uvádí jiné funkce: explanatorní, komparativní, prediktivní, normativní anebo funkci konstitutivní, byť jde v podstatě o totožné funkce. Funkce explanatorní nám pomáhá objasnit, proč se určitá událost stala, jaké byly její příčiny a jaké jsou její důsledky. Teorie může zkoumat společné rysy různých událostí a snaží se je . Pokud již nastane událost, která je svými rysy podobná minulé, lze tvrdit, že i její důsledky budou do značné míry podobné – prediktivní funkce. Normativní funkce porovnává aktuální stav se stavem vhodným a nabízí cesty k nápravě. A konečně teorie s konstitutivní funkcí, jejíž charakteristikou je konstituování reality.¹⁴ Věcnou poznámku ohledně MV poskytl Stefano Guzzini, říká, že „MV se staly plnou sociální teorií, jejíž debaty jsou zásadně poháněny teorií. Příspěvky jsou posuzovány na základě schopnosti předložit obecnější znalost, ne nahodilé porozumění.“¹⁵

1.1 (Neo)Realismus

Uchopení paradigmatu není jednoduché. Realismus má totiž s proslulejšími politickými teoriemi (či ideologiemi) jedno společné, a to působivou vnitřní různorodost. Teorií realismu existuje tolik, kolik je teoretiků realismu.¹⁶ Mezi významné realisty patří Edward H. Carr, který se pokoušel o překonání protikladu mezi idealismem a realismem síly. Hans Joachim Morgenthau a jeho myšlenky jsou také významné, neboť to byl právě on, kdo ve své druhé americké knize již neformuloval realismus v MV proti vědě, nýbrž jako vědu. Ústředním motivem knihy je analýza chování státu za situace anarchie, tedy za nepřítomnosti společného monopolu násilí.¹⁷ V padesátých letech 20. století Kenneth Waltz přidal další

---

¹³DRULÁK, Petr. *Teorie mezinárodních vztahů*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-717-8725-6, s. 29.

¹⁴KRATOCHVÍL, Petr. *Teorie evropské integrace*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-467-0, s. 21 – 22.

¹⁵CÍSAŘ, Ondřej. Teorie mezinárodních vztahů a evropská studia. *Politologický časopis*, 2002, roč. 9, č. 1, s. 50 – 67.

¹⁶GUZZINI, Stefano. *Realismus v mezinárodních vztazích a mezinárodní politické ekonomii*. Brno: Barrister & Principal, 2004. ISBN 80-85947-84-6, s. 5.

¹⁷BARŠA, Pavel, CÍSAŘ, Ondřej. *Anarchie a řád ve světové politice*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-094-8, s. 17.

argumenty pro realistické pojetí MV. Waltz se již neodvolává k lidské přirozenosti ani k vnitřnímu uspořádání státu. Tvrdí, že příčinou konfliktů není iracionalita jednotlivců ani nespravedlnost politických režimů, nýbrž nepřítomnost moci, která by byla schopna vymáhat pravidla mezistátního soužití. Jeho současní pokračovatelé jako John J. Mearsheimer nazývají jeho přístup strukturalistickým realismem. Specifikací přístupu je mechanismus bezpečnostního dilematu formulovaný Johnem. H. Herzem. Mearsheimer je představitelem třetí generací realistů, která následuje po Morgenthauovi a Waltzovi a pře se, zda je hlavní příčinou válek mezi státy pud k moci, který na státy přešel z přirozenosti člověka, nebo anarchická struktura jejich vztahů. Mersheimer se přiklání na stranu Waltze. Ale v otázce, kolik moci státy chtějí, se naopak přiklání k Morgenthauovi.¹⁸

Za přelomové dílo v realismu je považována kniha Edvarda Halle Carra a jeho myšlenky. Vznik díla Carra *Dvacetiletá krize* z roku 1939 se odráží od idealismu a podrobuje ho kritice. Carr uvádí, že utopické myšlení je řízeno představou vytouženého cíle, tedy vize toho co by mělo být. Naopak realismus se zabývá tím „co je“. Doslova Carr uvádí, že utopismus „vzešel z velké katastrofální války a že se věda o mezinárodní politice nacházela v počátečním stádiu, kdy přání má vrch nad racionálním myšlením a generalizace nad pozorováním a kdy úsilí o kritickou analýzu existujících skutečností a dostupných prostředků je jen chabé nesoustavné. V této fázi se pozornost soustřeďuje téměř výlučně na cíl, kterého má být dosaženo.“¹⁹ Carr dále ve své práci uvádí: „Stav, kdy přání začínají být ovlivňována logickými úvahami, které ve vývoji daného vědního oboru následuje po rozpadu jeho prvního vizionářských plánů a který značí konec jeho charakteristicky utopického období, se obecně označuje jako realismus.“²⁰ Carr tedy zavádí pojem realismus definovaný v protikladu vůči utopismu. V díle *Dvacetiletá krize* Carr nenabízí realistickou koncepci. Jiní autoři vytýkají, že Carrův postoj byl příliš nejednoznačný a jeho styl příliš polemický, než aby z něho mohla vzejít myšlenková škola a aby mohl vznikajícímu oboru poskytnout paradigmatický vzor.²¹ Na druhou stranu Guzzini uvádí ve své knize, že Carr připravil půdu pro realismus.²²

V učebnici Morgenthaua *Politika mezi národy* navrhuje, aby studium MV probíhalo s pomocí realistického přístupu, a přisuzuje státům sklon k maximalizaci moci. Na straně

---

¹⁸Tamtéž, s. 136.

¹⁹CARR, Edward Hallett. *The twenty years' crisis, 1919-1939: an introduction to the study of international relations*. London: Macmillan & co. ltd, 1946. ISBN 0333069137, s. 8 – 9.

²⁰Tamtéž, s. 10.

²¹GUZZINI, St.: c. d., s. 38.

²²Tamtéž, s. 38.

druhé tvrdil, že lze odlišovat velmoci statu quo od imperialistických velmocí.²³ Morgenthau popsal šest principů světa spočívajících na protikladných zájmech různých států. V prvním principu Morgenthau uvádí, že politický realismus vychází z názoru, že politika, jako i společnost obecně, je řízena objektivními zákony, které mají své kořeny v lidské přirozenosti.²⁴ Druhý princip se týká konceptu zájmu definovaného jako moc.²⁵ Třetí princip říká, že koncept zájmu jako moci je objektivní a univerzálně platnou kategorií, je podstatou politiky a netýkájí se ho okolnosti místa a času.²⁶ Čtvrtý princip, jak ho definuje Morgenthau, se zabývá univerzálními morálními principy, které nemohou být samostatně použity na chování států, vždy je nutno přihlídnout k okolnostem. Soukromá osoba se může řídit morálním principem bez ohledu na důsledky. Ale stát jako veřejná osoba zastupující celek činí tak, že důsledkem je úspěšné přežití a rozkvět národa, který reprezentuje.²⁷ V pátém principu je uvedeno, že státy provádějí politiky, které ochraňují a prosazují vlastní zájmy a přitom jsou respektovány zájmy ostatních národů.²⁸ V šestém principu je člověk viděn jako člověk politický, jenž je hnán pudem k posílení vlastní moci na úkor ostatních.²⁹

Oba dva zmínění autoři kladli důraz na moc a oba dva se vymezovali vůči idealismu. Na základě Carrovy tvorby byly položeny základy realismu, ale on sám se rozvoje této disciplíny nezúčastnil. Naproti tomu se Morgenthau stal autorem knihy, která je považována za bibli realismu. Uvedený šestibodový koncept spočívá v tvrzení, že realismus představuje systematický způsob, jak uvažovat o MV. Morgenthau uvádí, že realismus si klade za cíl „odhalit a pochopit síly, jež rozhodují o podobě politických vztahů mezi národy, a zároveň porozumět tomu, jak tyto síly působí jedna na druhou, jakož i na mezinárodně politické vztahy.“³⁰

Další vlivnou teorií je teorie neorealismu, která vzniká na konci sedmdesátých let. Za zásadní text k tomuto paradigmatu je uváděno dílo Kennetha Waltze *Teorie mezinárodní politiky* z roku 1979. Waltz se stává zakladatelem neorealismu. Základním aktérem MV je v pojetí neorealistickej teorie stát.³¹ Waltz připouští, že státy nejsou jedinými aktéry MV a že v MV působí také nestátní aktéři. Na druhou stranu předkládá dva argumenty pro to, proč

---

²³BARŠA, P.: c. d., s. 136.

²⁴MORGENTHAU, Hans J. *Politics Among Nations. The Struggle for Power and Peace*. New York: Alfred A. Knopf, 1973, s. 4.

²⁵Tamtéž, s. 5.

²⁶Tamtéž, s. 10.

²⁷Tamtéž, s. 10.

²⁸Tamtéž, s. 13.

²⁹Tamtéž, s. 15 – 16.

³⁰Tamtéž, s. 16.

³¹WALTZ, Kenneth N. *Theory of International Politics*. Addison-Wesley Pub. Co., 1979, s. 93 – 95.

státy lze považovat za základní aktéry. Za prvé se domnívá, že v MV probíhají interakce mezi několika typy aktérů, ale že tím, kdo tato pravidla určuje, jsou státy. Za druhé Waltz zdůrazňuje, že se jeho teorie věnuje struktuře mezinárodní politiky, nikoli mezinárodněpolitickému procesu a že struktura není dána uspořádáním všech jednotek mezinárodní politiky, ale pouze jejich hlavních jednotek.³²

Waltz ve svém díle dále uvádí, že v tomto paradigmatu jsou státy suverénní, existují v prostředí decentralizované autority, tj. anarchie. Státy jsou racionálními unitárními aktéry. Stát je obecně považován za „černou skříňku“³³. Podmínky anarchie určují, že státy jsou svépomocní aktéři, kteří se musejí spoléhat na nástroje, které jsou schopny samy vytvořit a vlastní opatření a schopnosti.³⁴ Anarchie nutí státy, aby se zaměřovaly především na svou bezpečnost. Státy si snaží zajistit vlastní přežití.³⁵ Waltz upozorňuje na to, že státy chrání vlastní autonomii a svobodu jednání, stát nechce být závislý na druhých a má obavy, aby výhody spolupráce nepřipadly jen ostatním státům – to se nazývá systém svépomoci.³⁶

Mearsheimer navazuje na Waltze a Morgenthaua, ale oproti svým předchůdcům tvrdí, že „uspokojené“ velmoci *statu quo* neexistují (či by neměly existovat) – nepočítáme-li ovšem regionálního hegemonu, který nemá soupeře v jiném regionálním hegemonu a jehož expanzi za hranice regionu stojí v cestě. Mearsheimer přechází z obranného k útočnému realismu. Podle něj racionální stát se snaží maximalizovat svou moc, nikoliv pouze vyrovnávat moc ostatních. Jeho verzi strukturálního realismu přináleží přívlastek útočný. Dále poukazuje na možnost, jak zajistit bezpečnost v anarchickém prostředí. V souladu s Mearsheimerem je řešením zvětšování moci vzhledem k soupeřům vedoucí ideálně k dosažení postavení hegemonie.³⁷

Jak bylo již zmíněno, mezinárodní systém je anarchický, což implikuje, že neexistuje mezinárodní instituce, která by mohla sankcionovat státní chování, řešila spory a vynucovala pravidla jejich styku.³⁸ V takovém systému neexistuje garance, že jeden stát nenapadne druhý

---

³²Tamtéž, s. 93 – 95.

³³Černá skříňka / black box - metaforu černé skříňky používají zejména realisté, kteří za černou skříňku označují stát. Tato metafora naznačuje, že stát je obalen tvrdou slupkou, pod níž probíhají různé procesy, které však nevidíme a tyto procesy se nijak neprojevuji navenek. Podle realistů se všechny státy chovají navenek stejně, ať už jsou demokratické či nikoliv.

³⁴WALTZ, K.: c. d., s. 111.

³⁵Tamtéž, s. 91.

³⁶Tamtéž, s. 107.

³⁷BARŠA, P.: c. d., s. 136 – 137.

³⁸MEARSHEIMER, John J. *The Tragedy of Great Power Politics*. W. W. Norton & Company; 1st Edition, 2001. ISBN 978-0393020250, s. 30.

v důsledku boje o moc a křížící se zájmy. Proto se racionální stát zabývá vlastním přežitím.³⁹ Tím, jak se státy snaží zabezpečit přežití státu, dochází k bezpečnostnímu dilematu.

Bezpečnostní dilema je formulováno Johnem H. Herzem. Herz toto popisuje jako situaci, kdy jeden stát se stará o své bezpečnostní potřeby, což povede k rostoucí nejistotě pro ostatní státy. Každý interpretuje svá vlastní opatření jako obranná a opatření druhých jako potenciálně ohrožující.⁴⁰ Jinými slovy, žádný stát si nemůže být jistý pohnutkami jiného státu. Tato bezpečnostní spirála tedy nepředpokládá vysokou spolupráci, neboť státy jednájí pod logikou bezpečnostního dilematu.⁴¹

Jak již bylo řečeno, státy se snaží zabezpečit své přežití. Otázkou je, jak jsou schopny toho dosáhnout. Jednou možností je, aby stát neustále vyhledával výhody a stal se tak hegemonem.⁴² Druhou cestou je mocenská rovnováha, což je mechanismus, v němž významné posílení jednoho státu či skupiny států vede ostatní k uzavření spojenečství, které má toto posílení vyvážit a zabránit možné hegemonii.⁴³ V rámci (neo)realismu existují dva druhy vyvažování. Když je stát konfrontován vnějším ohrožením, státy mohou vyvažovat balancováním (*balancing*) nebo připojováním (*bandwagoning*). Balancování je definováno jako spojenečství s dalšími proti převládajícímu ohrožení, připojování odkazuje na vyrovnání se zdroji nebezpečí. Státy si budou vybírat mezi spojenečstvím proti vnějšmu ohrožení nebo spojením s vnějším ohrožením. V souladu s balancováním se státy spojí do aliance k jejich vlastní ochraně nebo se spojí do koalice, ve které se dává přednost dokonalejším zdrojům, které představuje ohrožení. Jsou zde dva důvody, proč státy balancují. Prvním z nich je, že stát by mohl brzdit potencionálního hegemona tím, že se stane dost silným, ale aby se vyhnul riziku selhání, dává přednost přežití a utvoří spojenečství. Druhý důvod je, že bezpečnější strategií je spojenečství s těmi, kteří nemohou snadno ovládnout spojence, za účelem zabránění ovládnutím tím, kdo může. *Balancing* a *bandwagoning* je obvykle dáno schopností státu. *Balancing* je uspořádání se slabými, *bandwagoning* se silnějšími.⁴⁴ V kontextu teorie rovnováhy moci rozlišujeme státy revizionistické a status quo státy. Revizionistické státy

---

³⁹DUNNE, Tim a kol. *International Relations Theories*. United Kingdom: Oxford University Press; 3 edition, 2013. ISBN 978-0-19-969601-7, s. 64.

⁴⁰HERZ, John H. Idealist Internationalism and the Security Dilemma. *World Politics*, 1950, Vol. 2, No. 2. Cambridge University Press. doi:10.2307/2009187, s. 157 – 180.

⁴¹KYDD, Andrew H. *International relations theory: the game theoretic approach*. United Kingdom: University Printing House, Cambridge, 2015. ISBN 978-1-107-69423-1, s. 113.

⁴²MEARSHEIMER J.: c. d., s. 83.

⁴³KRATOCHVÍL, Petr, DRULÁK, Petr. *Encyklopedie mezinárodních vztahů*. Vyd. 1. Editor Petr Kratochvíl, Petr Drulák. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-469-4, s. 182.

⁴⁴WALT, Stephen M. *Theorigins of alliances*. Ithaca: Cornell University Press. Cornell studies in security affairs. 1987. ISBN 0801494184, s. 110 – 117.

vyhledávají příležitosti k použití vojenské síly, k pozměnění rovnováhy moci. Zatímco status quo státy jsou spokojené s rovnováhou moci, nemají zájem na užití vojenské moci k vlastnímu prospěchu, a tedy preferují status quo.⁴⁵ Pro společné rysy a rozdíly zde uvádíme tabulku mezi klasickým realismem a neorealismem.

Tabulka č. 1: Rozdíly mezi klasickým realismem a neorealismem

		Klasický realismus	Neorealismus
Společné rysy	Povaha MV	Konfliktní	
	Základní aktér	Stát	
	Základní proměnná	Moc	
	Základní mechanismus MV	Mocenská rovnováha	
Rozdíly	Příčina konfliktu	Špatná přirozenost člověka	Mezinárodní anarchie
	Typ teorie	Redukcionistická	Systémová
	Výchozí disciplína	Historie, mezinárodní právo	Neoklasická ekonomie

Zdroj: KRATOCHVÍL, Petr, DRULÁK, Petr. *Encyklopedie mezinárodních vztahů*. Vyd. 1. Editor Petr Kratochvíl, Petr Drulák. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-469-4, s. 206.

1.2 Liberalismus

Liberalismus stejně jako (neo)realismus patří mezi nejzákladnější teoretické přístupy MV. Liberalismus je velice široký koncept, vnitřně diverzifikovaný a obtížně vymežitelný.⁴⁶ Předchůdci tohoto přístupu jsou sv. Augustin, sv. Tomáš Akvinský, Immanuel Kant a Adam Smith. Významnými představiteli jsou také Hugo Grotius, John Lock. Mezi současné myslitele řadíme Keohana a Nye. I přesto, že liberalismus je značně heterogenní, zahrnuje v sobě jednotící prvky. Liberalismus s realismem sdílí některé přístupy, například anarchii, nejistotu, bezpečnostní dilemata. (Neo)realisté a liberalisté se liší v pojetí interakce. (Neo)realisté podtrhávají její konfliktní a potenciálně násilný charakter, liberálové zdůrazňují možnost kooperace a informační a diskurzivní podmínky v podobě komunikace a vzájemného vnímání aktérů. Liberálové dále věří, že zkvalitnění informačních toků mezi aktéry a proměna

⁴⁵DUNNE, T.: c. d., s. 79.

⁴⁶PŠEJA, Pavel a kol. *Přehled teorií mezinárodních vztahů*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 2005, 160 s. ISBN 80-210-3837-3, s. 44.

společných institucí a vzájemného vnímání může vést k postupnému nahrazování konfliktů spoluprací – tedy k evoluci směrem k civilizovanějšímu světovému řádu.⁴⁷

V liberalismu je důraz kladen na jednotlivce a sociální skupiny v zahraniční politice. Základním aktérem MV je podle liberalismu jednotlivec.⁴⁸ Jednotlivec může sehrávat tuto úlohu jako součást společnosti ovlivňující politický proces, ale také jako představitel státu. Liberalismus považuje za klíčového aktéra MV nejen jednotlivce, ale též aktéry, kteří jsou vytváření kolektivy jednotlivců.⁴⁹ V liberalistickém paradigmatu se ukázalo, že k vysvětlení mezinárodních procesů je zapotřebí analyzovat i aktéry, hnutí, organizace, sociální, etnické a ideologické skupiny, které operují uvnitř státu, mezi nimi a přes jejich hranice. V této souvislosti se začala tematizovat důležitá role nevládních transnacionálních organizací, jakými jsou například Amnesty International, Greenpeace, Mezinárodní olympijský výbor aj.⁵⁰ Tím je zpochybňována role státu, který je v (neo)realistickém paradigmatu výlučným aktérem MV. Jsou-li takto vnímáni jednotlivci, pak stát není vnímán jako aktér s jasně definovaným zájmem, ale jako konglomerát různých subjektů a zájmů. Liberálové odmítají realistický přístup ke státu jako k jakési „černé skříňce“, u níž příliš nezáleží na procesech, které se dějí uvnitř, protože stát je subjekt sledující svůj jasně vymezený národní zájem. Liberálové tuto skříňku otevírají a ukazují, že chování státu v mezinárodní aréně je v daleko výraznější míře ovlivněno vnitropolitickými procesy.⁵¹

Ohledně liberalismu jsou zde patrné tři myšlenkové proudy. Obchodní liberalismus, jehož klasickým představitelem je Adam Smith. Významným prvkem obchodního liberalismu je reference kapitalismu na úkor jiných způsobů řízení hospodářství. Právě trh se totiž zdá být tou správnou neutrální silou schopnou nejlépe ocenit náš talent a vynaložené úsilí, jak to přesvědčivě vyjádřil Smith metaforou o neviditelné ruce trhu.⁵² V tomto proudu se má za to, že se mezi státy prohlubují styky a zisky, které z těchto procesů plynou a stávají se mocnou překážkou pro možné válečné střety. Válka totiž významně škodí mezinárodnímu obchodu a státu ruší státní pokladnu. V takovém případě je obchod více prosperujícím než vedení války.⁵³ Pro demokratický liberalismus je velmi důležité šíření demokracie, stejně tak je

---

⁴⁷BARŠA, P.: c. d. s. 188 – 189.

⁴⁸KEOHANE, Robert O. International Liberalism Reconsidered, in John Dunn, ed., *The Economic Limits to Modern Politics* (Cambridge: Cambridge University Press, 1990), pp. 165-194, s. 174 – 175.

⁴⁹KEOHANE, Robert – Nye, Joseph (1971 a): *Transnational Relations and World Politics: A Conclusion*. International Organization, Vol. 25, No. 3 (1971), s. 721–748, s. 336.

⁵⁰BARŠA, P.: c. d., s. 190.

⁵¹PŠEJA, P.: c. d., s. 45.

⁵²PŠEJA, P.: c. d., s. 44.

⁵³PŠEJA, P.: c. d., s. 48.

důležitá mezinárodní spolupráce například skrze mezinárodní organizace a režimy.⁵⁴ Třetím proudem je liberální institucionalismus, který v mnohém navazuje na obchodní liberalismus, neboť zájem institucionalistů se zaměřuje především na ekonomickou spolupráci. Liberální institucionalismus uznává význam státu a anarchičnost mezinárodního prostředí. Ale od realismu se odlišuje tím, že odmítá chmurnou vizi světové politiky prezentovanou realismem a snaží se demonstrovat, že státy jsou schopné navazovat spolupráci.⁵⁵ Je zde věnována zvýšená pozornost roli ekonomiky, kultury a médií. Tato teorie načrtává obraz pavučiny ekonomických, kulturních, komunikačních a politických vztahů obepínajících a propojujících svět a vztahujících tak státní a nestátní aktéry i celou společnost do situace vzájemné závislosti.⁵⁶ Důležitým elementem v liberalismu je vyjednávání a mezi aktéry narůstá vzájemná závislost, tzv. interdependence. Teorie vzájemné závislosti definují Keohan a Nye, jako stav, který charakterizují jako „*situaci vyznačující se recipročnými důsledky mezi státy nebo aktéry v odlišných zemích*“.⁵⁷ Jde tedy o situaci, kdy aktéři či události z odlišných částí systému působí na sebe navzájem. V podmínkách závislosti je aktér vymezován nebo alespoň významně ovlivňován vnějšími silami.⁵⁸ V knize *Moc a vzájemná závislost* Keohana a Nye je vojensko-politická moc států jen jedním aspektem mezinárodní politiky. Neméně důležitou roli hrají ekonomické a kulturní vztahy, transnacionální a nevládní aktéři, stejně jako „režimy“ MV v různých oblastech mezinárodního styku – ekonomických, kulturních či bezpečnostních. Proti (neo)realistické redukci mezinárodního života na archaickou strukturu staví teorie analýzu vzájemné závislosti mezinárodních institucí. Společnosti se v mezinárodní aréně nesetkávají jen ve vojensko-politické, potenciálně násilné soutěži a konfrontaci svých států, ale jsou propojeny ekonomickými, informačními a migračními toky i transnacionálními a mezinárodními organizacemi.⁵⁹ Reformulace liberalismu v pojetí Keohana dostalo jméno „neoliberalismus“ a kvůli zaostření na „režimy“ a instituce v širokém smyslu (tj. jakékoli pravidly řízené a opakované způsoby interakce mezi státy) se pro její označení také někdy používá termín „institucionalismus“. Podle něj nespočívá těžiště mezinárodního systému v anarchické struktuře ovládané mocenskou rovnováhou, nýbrž v institucionálních praktikách států. Režim není nic jiného než soubor pravidel, norem a procedur, který řídí chování aktérů.

---

⁵⁴PŠEJA, P.: c. d., s. 45.

⁵⁵PŠEJA, P.: c. d., s. 50 – 51.

⁵⁶BARŠA, P.: c. d., s. 190.

⁵⁷KEOHANE, Robert; NYE, Joseph (1977): *Power and Interdependence: World Politics in Transition*. Boston, MA: Little, Brown, and Co., 1977, s. 8.

⁵⁸KREJČÍ, Oskar. *Mezinárodní politika*. 5. upravené vydání. Praha: Ekopress, s. r. o., 2014. ISBN 978-80-87865-07-1, s. 592.

⁵⁹BARŠA, P.: c. d., s. 190 – 191.

Mechanismus mocenské rovnováhy nastupuje až ve chvíli, kdy režim v tomto smyslu přestává fungovat, takže se styk omezuje na strategickou soutěž o maximalizaci bezpečí prostřednictvím vyrovnání či maximalizací vojensko-politické moci.⁶⁰

Liberalismus věří v možnost míru, v kooperaci mezinárodních institucí, volný obchod a vzájemnou ekonomickou závislost, sdílí normy, myšlenky a zvyšují se vyhlídky na mír. Sdílením norem a myšlenek se redukuje nejistota vycházející z anarchického prostředí, je zvyšována předvídatelnost jednání v MV a tím i riziko války.

1.3 Sociální konstruktivismus

Kapitolu uvádíme poznámkou, kterou napsal Marx v práci Osmnáctý brumaire Ludvíka Bonaparta (1851), která víceméně vystihuje podstatu konstruktivismu: „*lidé dělají své dějiny sami, nedělají je tak, jak jim napadne, za okolností, které si zvolili, nýbrž za okolností, které se tu bezprostředně nacházejí, které jsou jim dány a které zdědili z minulosti.*“⁶¹ Teorie konstruktivismu se snaží vysvětlit vzorce výsledků a někdy předepsat jednání, přičemž předpokládá, že zájmy či preference států jsou dané a neměnné. Za použití Marxova aforismu můžeme říci, že konstruktivismus se naproti tomu zajímá nejen o „nacházení“, ale ve stejné míře také o „dělání“ okolností, aniž by ovšem upadl do subjektivismu či idealismu.⁶²

Konstruktivismus je sociální věda, která je budována po staletí díky filosofickým, sociologickým teoriím, není jednoduché spekulovat o tom, kde je jeho počátek. Za autora názvu konstruktivismus je označován Nicholas Onuf. Další průkopníci tohoto směru jsou Richard K. Ashley, Friedrich Kratochwil, John Ruggie nebo Christian Reus-Smit. V současné době v rámci MV existují v konstruktivismu čtyři myšlenkové proudy. Modernistický, modernisticko – lingvistický, radikální a kritický konstruktivismus.⁶³ Někteří autoři používají odlišná označení myšlenkových proudů konstruktivismu, nicméně jsou téměř totožná. Jsou jimi konvenční (naturalistický, modernistický), kritický (neoklasický, lingvistický modernistický) a postmoderní (radikální). Tato zvolená terminologie pochází od autorů Katzenstein – Keohana – Krasner. Konvenční a kritický konstruktivismus na rozdíl od konstruktivismu postmoderního usilují o vědecké poznání reality. Odlišnosti existují i mezi

---

⁶⁰Tamtéž, s. 191.

⁶¹MARX, Karel. Osmnáctý brumaire Ludvíka Bonaparta. In: MARX, Karel; ENGELS, Bedřich: Vybrané spisy, sv. 2. Praha: Svoboda, 1977, s. 264.

⁶²RUGGIE, John Gerard. *Constructing the world polity: essays on international institutionalization*. New York: Routledge, c1998. New international relations, s. 199.

⁶³CARLSNAES, Walter, Thomas RISSE-KAPPEN a Beth A SIMMONS. *Handbook of international relations*. Second edition. Los Angeles: SAGE, 2013. ISBN 978-144-6247-587, s. 116.

konvenčním a kritickým konstruktivismem, zejména v pohledu na vhodnost kauzálních vysvětlení při studiu sociální reality. Zatímco kritičtí konstruktivisté mají vůči této možnosti výhrady, konvenční konstruktivisté se k ní staví vstřícněji.⁶⁴ Jak bylo uvedeno výše, konstruktivismus je budován díky filosofickým a sociologickým teoriím, o tyto teorie se konstruktivisté opírají, strukturu (mezinárodní systém) a aktéry (státy) považují za rovnocenné a ukazují na vzájemnou spjatost.⁶⁵

Sociální konstruktivismus je jedna z disciplín MV, která se začala vyvíjet od osmdesátých let 20. století. Sociální konstrukce jsou utvářeny, formovány a naplňovány sociálními hodnotami, normami a předpoklady, raději než čistě individuálními myšlenkami. Stejně tak fenomény, jakými jsou například státy, aliance, mezinárodní instituce, které jsou kolektivními subjekty MV, mohou stavět na materiálních základech lidské přirozenosti, ale také na základě určitých historických, kulturních a politických forem, které jsou produktem lidské interakce v sociálním světě.⁶⁶

Konstruktivismus odmítá tezi, že se jedná o jednu provzdy danou objektivní realitu, kterou předpokládají pozitivisté.⁶⁷ Tradiční teoretické přístupy, jako například neorealismus a neoliberální institucionalismus, se věnují především okolnostem, jež státy nacházejí v objektivním světě kolem sebe a které omezují jejich chování.⁶⁸ Tyto přístupy chápou anarchii jako výchozí bod, předsociální stav, z něhož se společnost teprve ustanovovala. Pro konstruktivismus je anarchie atributem definujícím jistý typ společnosti. A dále uvádí, že anarchický systém států je zapuštěn ve společnosti států, která zahrnuje soubory hodnot, pravidel a institucí, jež státy společně přijaly a jež umožňují fungování mezistátního systému. Identita a zájmy států nejsou určeny před jejich vstupem do anarchických vztahů, ale jsou určovány tím, jak si ve svém jednání tyto vztahy osvojují. Tím neformují jen sebe, ale také povahu vztahů. Anarchie není ničím zvnějšku, předem a objektivně daným, ale pouze tím, „co z ní státy dělají“.⁶⁹

Nejvlivnějším zastáncem sociálního konstruktivismu na poli MV je Alexander Wendt se svým článkem *Anarchy is What States Make of It: The Social Constructivism of Power Politics* z roku 1992. Wendt v článku odmítá tezi, že státy nemohou měnit své postavení v anarchii, protože se vzájemné vztahy v průběhu vyvíjejí. Říká, že státy jsou schopné

⁶⁴KARLAS, Jan. Současná teorie mezinárodních institucí. *Mezinárodní vztahy*. Vol. 42, No. 1, s. 75 – 76.

⁶⁵DRULÁK, P.: c. d., s. 123.

⁶⁶DUNNE, T.: c. d., s. 189.

⁶⁷DRULÁK, P.: c. d., s. 123.

⁶⁸RUGGIE, J.: c. d., s. 199.

⁶⁹BARŠA, P.: c. d., s. 296.

v důsledku vzájemných interakcí rozvíjet pevnější modely spolupráce, které se postupně zažívají a stávají se něčím automatickým.⁷⁰ Wendt tento argument podpírá příkladem, kdy britské rakety měly jiný význam pro USA než sovětské rakety. Nebo příklad, kdy USA a SSSR se rozhodli, že již nejsou nepřátelé a jednoduše skončila studená válka.⁷¹

A. Wendt ve své knize *Social theory of international politics* zmiňuje tři druhy anarchií. Hobbesovskou, lockovskou a kantovskou. Hobbesovskou kulturu charakterizuje role „nepřítele“⁷², lockovskou role „soupeře“⁷³ a kantovskou role „přítele“⁷⁴. Tyto role implikují soubor očekávání a způsobů jednání vůči druhému s ohledem na použití násilí. Nepřátelé se snaží jeden druhého zničit. Soupeři se nechtějí zničit, ale mohou použít násilí k prosazování svých zájmů. Přátelé pak zcela vylučují násilí ze svého styku a brání se společně bezpečnostním hrozbám. Z normativního hlediska se tři pozice liší následovně. Nepřátelé se neuznávají jako hodní existence a jejich donucovací moc proto nemá jinou mez, než jakou jí nastavuje donucovací moc druhého. Soupeři omezují používání síly vůči druhým respektem k jejich právu na existenci. Přátelé se neomezují jen kvůli vzájemnému uznání práva na existenci, ale také kvůli uznání práva druhého nebýt k ničemu nucen silou. Zatímco mezi soupeři je stále možná omezená válka, mezi přáteli je válka vyloučena.⁷⁵

Sociální konstruktivismus je více zaměřen na normy a sdílená porozumění legitimního chování, ačkoliv zde hrají svou roli i materiální faktory. V tomto paradigmatu jsou utvářeny identity aktérů. Subjekty konstruktivismu jsou vedeny logikou vhodnosti. Funkce legitimitnosti je racionální a je definována sdílením hodnot a norem v rámci institucí nebo dalších sociálních struktur, raději než čistými individuálními zájmy. Normy pouze neomezují chování, ale také utvářejí identity aktérů.⁷⁶

Podle Wendta rovnováhou mocí není vztah mezi materiálními prostředky ničení států, ale rovnováha hrozeb, představ o těchto prostředcích. Odstrašení neplyne z existujících jaderných arzenálů, ale z toho, co si o těchto arzenálech aktéři myslí. Pět set britských jaderných náloží je vnímáno méně hroživě než pět severokorejských, protože „*Britové jsou přátelé a Severokorejci nejsou, přičemž přátelství a nepřátelství jsou funkcí sdíleného*

---

⁷⁰WENDT, Alexander. Anarchy is What States Make of It: The Social Construction of Power Politics. *International Organization*. 1992, Vol. 46, No 2, s. 391 – 425.

⁷¹Tamtéž, s. 396 – 397.

⁷²WENDT, Alexander. *Social theory of international politics*. 1st pub. Cambridge: Cambridge University Press, 1999. Cambridge studies in international relations. ISBN 0521469600, s. 260.

⁷³ Tamtéž, s. 279.

⁷⁴ Tamtéž, s. 298.

⁷⁵ BARŠA, P.: c. d., s. 337.

⁷⁶ DUNNE, T.: c. d., s. 190.

*porozumění, anarchie přátel se liší od anarchie nepřátel.*⁷⁷ Důležité nejsou materiální bomby, ale představy o politice.

Konstruktivismus se zaměřuje na sílu myšlenky, která je přenesená do norem, hodnot, pravidel a principů. Dále se zaměřuje na cyklické vztahy mezi zájmy a chováními aktérů v sociálním kontextu, ve kterém takové vztahy existují a fungují. Konstruktivisté tvrdí, že aktéři budují sdílené hodnoty a normy, které v tomto kontextu určují identitu aktérů, která zahrnuje akce a interakce.⁷⁸

---

⁷⁷WENDT, Alexander. Constructing International Politics. In: International Security, Vol. 20, No1., 1995, s. 73–78.

⁷⁸BARNETT, M. Social Constructivism. In J. Baylis & S. Smith (eds.), *The globalisation of world politics. An introduction to international relations*. Oxford: Oxford University Press, 2005, s. 251 – 270.

2 Saganovy modely

Scott D. Sagan je profesorem politických věd na Stanford University a jeho hlavním odborným zájmem je proliferační JZ. Sagan napsal notoricky známý článek *Why Do States Build Nuclear Weapons?: Three Models in Search of a Bomb*. Článek bývá častým teoretickým východiskem autorů, kteří se zabývají jadernou proliferací a analýzou jaderných motivací.

Tento užitečný nástroj pro analýzu motivací nabízí kromě bezpečnostního rozměru další možná vysvětlení proliferační JZ. Na základě historických případů vysvětluje různé modely proliferační JZ. Sagan se v článku pokouší najít obecné východisko, ze kterého pocházejí jaderné motivace států. Sagan odmítá, že JZ slouží pouze k zajištění národní bezpečnosti. Tvrdí, že JZ jsou objektem domácího, vnitropolitického byrokratického zápasu a stejně tak slouží jako normativní symbol modernity a identity.

2.1 Bezpečnostní model

Bezpečnostní model odpovídá realistickému paradigmatu. V tomto modelu je bráno v úvahu anarchistické mezinárodní prostředí, kde neexistuje nad suverénními státy vyšší autorita. Cílem státu je zajistit si svou bezpečnost, a to svépomocí. JZ získávají státy, které mají obavy z enormní destruktivní síly JZ nebo ZHN, kterou kontroluje jiný stát, nebo vyvažují konvenční hrozbu, kterou už nejsou schopny eliminovat. Získáním JZ je sledováno snížení asymetrie, která plyne z ničivé síly zbraní. Dalším důvod proč stát chce vlastnit JZ, je získání nástroje pro udržení statu quo.

Podle Sagana státy produkují v rámci jaderného odstrašení⁷⁹ dvě politiky. Silné státy se snaží získat přístup k JZ, slabé státy se snaží vytvořit spojení se státem, který disponuje JZ a poté požívat záruku rozšířené deterrence. Ve svém článku dále Sagan poukazuje na problematiku proliferační JZ. Téma je shrnuto výstižně slovy Georga Schultze: „*Proliferační plodí proliferační*“⁸⁰. Pokaždé, když některý stát získal JZ, docházelo k vyvažování moci vůči jinému hlavnímu rivalovi. K tomu uvádí příklad USA, které získaly JZ jako první z obavy z

---

⁷⁹Teorie odstrašení, tento koncept sehrál velmi důležitou roli za studené války. Tento koncept je založen na základě strachu z ničivých důsledků nasazení JZ. Jinými slovy odrazuje obě strany od vojenského řešení sporů. Strany sporu jsou nuceny k maximální zdrženlivosti a opatrnosti. Jaderné odstrašování je velmi náročné na investice a na lidské zdroje. Vinou jaderného odstrašení je vysoký stupeň militarizace, zapříčinění vážných krizí. Nutno podotknout, že rovnováha strachu má kladnou stránku. Politici a vojenští stratégové se vyhýbali přímému konfliktu. KRATOCHVÍL, P.: c. d., s. 106.

⁸⁰SAGAN, Scott. D. Why Do States Build Nuclear Weapons?: Three Models in Search of a Bomb. *International Security*, 1996, Vol. 21, No. 3, 54 – 86. <http://doi.org/10.2307/2539273>, s. 57.

nacistického Německa. Po atomovém útoku na Hiroshimu a Nagasaki v roce 1945 byla demonstrována síla JZ. To symbolizuje nejtemnější stránku lidstva ve válčení a svět vstupuje do éry jaderného věku. Sovětská reakce v rámci realistického paradigmatu byla předvídatelná. Jaderný útok otřásl celým světem a Sověti cítili, že rozložení sil již není v rovnováze.

Dále je uváděno, že Londýn a Paříž se rozhodli pro budování jaderného arzenálu v reakci na hrozbu, kterou představoval SSSR. Rozhodnutí lze přičíst k anarchickému prostředí, ve kterém státy reagují na exteritoriální nebezpečí tím, že se spoléhají na vlastní schopnosti a opatření. V této logice jednájí další státy, které mají obavu z potenciálního ohrožení. Například Čína, která se cítila být ohrožena jak ze strany USA, tak ze strany SSSR. Po Číně JZ získává Indie. Pákistán jako tradiční rival Indie později reaguje na získání JZ také, dochází tedy k jadernému řetězení.⁸¹

Kromě získávání JZ Sagan naráží na opačný efekt, tedy jadernou zdrženlivost. Stát opouští od odstrašovací schopnosti JZ. Proč státy v určité chvíli neusilují o držení odstrašující síly? Tuto zdrženlivost vysvětluje radikální změnou bezpečnostního ohrožení. Tento jev je daný tím, že externí nebezpečí je změněno nebo přehodnoceno. Takový příklad je uváděn ve spojitosti s JAR, která se obávala sovětské expanze. Posléze tato obava byla přehodnocena a v osmdesátých letech byl program pozastaven a zbraně byly rozmontovány.

2.2 Vnitropolitický model

Vnitropolitický model je zaměřen na roli jednotlivců (skupiny, jednotlivci), kteří sledují záměr získání JZ. V tomto modelu je otevírána černá skříňka, která zkoumá rozhodnutí jednotlivců. Sagan zde identifikuje tři druhy aktérů, kteří rozhodují o jaderné proliferaci. Jsou to osobnosti v oblasti jaderné energetiky (vědecké instituce a společnosti), důležité jednotky v rámci profesionální armády (nejčastěji jde o vzdušné síly nebo námořnictvo) a politici ve státech, kdy strany nebo veřejnost masově podporují získání JZ.⁸²

Sagan vysvětluje okamžik, kdy jsou příznivé podmínky pro vývoj JZ. Říká, že aktéři je mají tehdy, kdy je formována koalice dost silná na to, aby mohla kontrolovat rozhodovací procesy skrze přímou politickou moc nebo nepřímou kontrolou informací.⁸³ Tento přístup je založen na organizační teorii. Byrokratičtí aktéři nejsou viděni jako pasivní příjemci politických rozhodnutí, ale naopak identifikují hrozby a lobují za zvýšení rozpočtu na obranu.

---

⁸¹Tamtéž, s. 58-59.

⁸²Tamtéž, s. 64.

⁸³Tamtéž.

Zaměřují se na formování domácí koalice uvnitř vědecko-vojensko-průmyslových komplexů. Počáteční vojenské nápady často vycházejí zevnitř státních laboratoří, kde vědci dávají přednost vojenským inovacím jednoduše proto, že jsou pro ně technicky vzrušující, znamenají velké obnosy peněz a přinášejí prestiž. Na druhé straně armáda poskytuje vědeckým institucím finanční podporu. Takto postavená koalice má širokou podporu v exekutivních a legislativních odvětvích, které formují pohled na cenu a benefity plynoucí z vlastnictví JZ.⁸⁴

V tomto modelu jsou bezpečnostní rizika podružná. Hlavním motiv k rozhodnutí pro JZ je zájem aktérů. Až po uspokojení svých zájmů jsou bezpečnostní ohrožení různě interpretována a aktér vidí bezpečnostní rizika jako příležitosti, jak odůvodnit vlastnictví JZ.⁸⁵ Vnitropolitický model je demonstrován na příkladu Indie. Premiérka Gándhiová se za účasti velice úzkého okruhu poradců rozhodla pro JZ. Je zajímavé, že rozhodnutí o jaderných zařízeních, potažmo o testu JZ, bylo přijato bez zapojení vysoce postavených osob zabývajících se obranou. Dokonce nebylo konzultováno s armádní složkou ohledně dopadů na válečnou strategii. Z toho plyne, že bezpečnostní otázky byly podružné. Gándhiová sledovala jaderným testem větší prestiž a politickou podporu. V červnu 1974 byl proveden průzkum veřejného mínění, kdy 91 % dotázaných vědělo o jaderném testu a 90 % z nich potvrdilo, že jsou hrdí na úspěšný jaderný test.⁸⁶

Mezi dalšími příklady, kde domácí model hrál roli, jsou případy rozebrání jaderného arzenálu JAR. Rozhodnutí JAR ohledně vývoje JZ bylo reakcí na možné sovětské ohrožení. Dalším impulzem byla kubánská vojenská intervence v Angole v říjnu roku 1975. V roce 1971 proběhl v AEB výzkum, který byl potřebný k vývoji jaderných zařízení. Poté byla zařízení zbraňového typu tajně testována v květnu roku 1974. Po testech premiér John Voster navrhoval sestrojít nízký počet výbušných zařízení a postavit tajný testovací areál v poušti Kalahari. Musíme zde upozornit na to, že tato reakce je bezpečnostního charakteru, byť se v této části zabýváme vnitropolitickým modelem. Jihoafričtí vědci tvrdili, že program byl původně navržen k mírovým nukleárním explozím (PNE⁸⁷). Ústředním motivem obhajoby jaderné síly bylo posílení postavení v mezinárodních vědeckých kruzích. Vysvětlení bylo však považováno za zvláštní a mělo se za to, že účel byl jiný. V září roku 1989 byl zvolen prezident de Klerk, který reagoval na existující jaderná zařízení tím, že požadoval zprávu o

---

⁸⁴Tamtéž.

⁸⁵Tamtéž, s. 65.

⁸⁶Tamtéž, s. 68.

⁸⁷ Smlouva PNE spočívá v zákazu jaderných explozí pro mírové účely o mohutnosti větší než 150 kiloton a zákazu skupinových explozí přesahujících 1500 kiloton.

možnostech jejich rozebrání. Kladné rozhodnutí o rozmontování existujících jaderných zařízení přišlo v době, kdy pokračovala studená válka (Berlínská zeď padá až v listopadu 1989). De Klerkovo rozhodnutí bylo považováno za znamení, že se rozhodl opustit jaderný program. Takový krok ke zrušení jaderných zařízení byl neobvyklý. Důvodem je de Klerkova snaha prosadit politické reformy JAR s cílem dosažení demokracie, a proto rozhoduje o rozebrání JZ a přistoupení k NPT.⁸⁸

2.3 Normativní model

Normativní model, tak jak ho definuje Sagan, říká, že JZ mají symbolickou funkci, která reflektuje a utváří státní identitu. V tomto ohledu chování státu není determinováno chladnými kalkulacemi lídrů na národní bezpečnostní zájmy nebo na jejich byrokratické zájmy, ale jde o hluboká a sdílená přesvědčení co je legitimní a vhodné v MV.⁸⁹ Mimo jiné Sagan uvádí doplňující funkci k bezpečnostnímu modelu. JZ mohou být také vnímány prizmatem symbolu technologického pokroku a modernosti státu a reflektují identitu národu. Ze sociologické perspektivy mohou vojenské organizace a jejich zbraně představovat podobnou funkci, jako jsou státní vlajky, aerolinie, olympijské týmy – to všechno představuje součást moderního státu.⁹⁰

V normativním modelu Sagan poukazuje na důležitost rolí, stereotypů a rituálů, kdy jednotlivci a organizace mají své vlastní zájmy. Takové zájmy jsou formovány sociálními rolími aktérů a jsou zakořeněné v sociálním prostředí.⁹¹ Prostředí bere v úvahu, že určité struktury a chování legitimizuje jako racionální anebo naopak je očeňující, iracionální a primitivní. JZ z pohledu lídra mají symbolickou funkci a to takovou, že jsou vhodné a stát chápe držení JZ jako projev moderního chování.⁹²

Sagan popisuje individuální případy, kdy získání JZ má různé rozměry. Prvním je takový, kdy stát vylepšuje svoji mezinárodní prestiž, vliv a bezpečnost. Vývoj JZ Sovětským svazem a USA v počátcích studené války je vnímán jako symbol technologického progresu, takový vývoj znamenal přelomový okamžik - nukleární věk. Druhý případ spočívá v dobrovolném vzdání se JZ. V 60. letech byly jaderné testy považovány za prestižní a legitimní, zatímco v 90. letech bylo vlastnictví JZ považováno za iracionální a nelegitimní. V tomto modelu Sagan poskytuje vysvětlení, proč se Francie rozhodla získat JZ. Sagan to

---

⁸⁸SAGAN, S.: c. d., s. 69 – 70.

⁸⁹Tamtéž, s. 73.

⁹⁰Tamtéž, s. 74.

⁹¹Tamtéž.

⁹²Tamtéž, s. 74 – 75.

vysvětluje jednoduše tím, že JZ jsou silně propojeny se státní pozicí v mezinárodním systému a cílem bylo zajistit Francii statut důležité země. Po druhé světové válce Francie neměla tak silnou mezinárodní pozici jako před válkou ve srovnání s jinými mocnostmi. V 50. letech byl SSSR vážnou vojenskou hrozbou a francouzskou odpovědí měl být nezávislý arzenál. Kromě toho rozhodnutí pro jaderný arzenál bylo řízeno Suezskou krizí v roce 1956. Suezské ponížení a francouzská závislost na USA byla rozhodující. Byla potřeba jaderných kapacit a též hrála roli zranitelnost vůči sovětskému ohrožení. JZ proto představovaly prostředek k navrácení velmocenského statusu.⁹³

Dalším příkladem je Ukrajina. Po kolapsu SSSR se Ukrajina stala státem, který disponoval 4000 jadernými hlavicemi. V listopadu 1994 ukrajinský parlament rozhodl drtivou většinou k připojení NPT jako ne-nukleární stát a všechny zbraně byly odstraněny z ukrajinského území. Rozhodnutí mělo také symbolický podtext. Spočívalo v podepření ukrajinské národní suverenity. Ukrajina tím potvrdila nezávislou zahraniční politiku, která se liší od Moskvy. Pro Ukrajinu bylo důležité vyhnout se označení darebácký stát⁹⁴. Vzdání se jaderného arzenálu mělo pro Ukrajinu ekonomický rozměr. USA a spojenci NATO podporovali Kyjev ve vzdání se JZ kvůli možným negativním ekonomickým dopadům, pokud by nenásledoval normy plynoucí z NPT. Navíc Kyjev mohl těžit z ekonomických pobídek od USA a pomoci při transportování a ničení JZ.⁹⁵

2.4 Zhodnocení modelů

Modely motivací získávání JZ se zdají být podle Sagana od sebe sterilně odděleny. Může to evokovat, že každý z nich je model sám pro sebe a dají se aplikovat na ten který případ. Některé modely se v některých bodech rozcházejí a také se navzájem prostupují. Sagan sám v článku uvádí příklady, kdy chování jednoho aktéra může zahrnovat prvky, které přináležejí všem třem modelům. Lze to dokázat na příkladu Francie, která získáním JZ chtěla zabezpečit přežití státu a snažila se vymezit vůči možné hrozbě SSSR (bezpečnostní model). Přičemž Sagan uvádí, že Francie získala JZ za účelem znovunabytí hrdosti. Z toho můžeme usoudit, že jednotlivé modely vůči sobě působí komplementárně. Podobný příklad vidíme v případě Indie. Ta měla podle bezpečnostního modelu také reagovat na získání JZ Čínou,

---

⁹³ SAGAN, S.: c. d., s. 76.

⁹⁴ Pojem darebácký stát (rogue states) se objevoval v rétorice amerických politiků. Takto označují státy, které představují hrozbu pro mír, stabilitu od konce Studené války. Tyto státy jsou obviňovány z porušování mezinárodních norem, například sponzorováním mezinárodního terorismu, dopouštějí se porušování lidských práv a usilují o získání ZHN. Také bývají označovány jako „vyvrhelové“ a „psanci“, jsou běžně předmětem diplomatické izolace, ekonomických embarg, politických a ekonomických sankcí. Např. Kuba, Libye, Irák, Sýrie, Írán, Súdán, Severní Korea.

⁹⁵ SAGAN, S.: c. d., s. 81.

přičemž je zahrnuta do modelu domácí politiky. JZ přinesly Gándhíové pozitivní preference, kdy po úspěšném jaderném testu se indické obyvatelstvo cítilo být hrdé. Francie se tak promítá do modelu normativního, ale stejně tak do modelu bezpečnostního, Indie také pokrývá vysvětlení bezpečnostním modelem a stejně tak modelem domácí politiky. S ohledem na výše uvedené je možné o komplementaritě uvažovat pohledem, že každý z modelů je obsažen v tom kterém případě, ale je nutné za pomoci interpretace určit, který z motivů je dominantnější.

3 Aplikace modelů na Írán

V této kapitole jsou aplikovány Saganovy modely na Írán. Vyústěním je odpověď na první hypotézu, která má určit model s nejvyšší vypovídací hodnotou pro odhalení jaderných motivací. Porovnáme, jaké výhody a slabiny mají jednotlivé modely při aplikaci na Írán.

3.1 Aplikace bezpečnostního modelu na Írán

V této kapitole je aplikován Saganův bezpečnostní model na íránský jaderný program. Poukážeme na možné hrozby, za kterých by se Írán mohl rozhodnout pro získání JZ a také na minulé události, které vedly k rozhodnutí pracovat na vývoji jaderného programu.

Státy budují své JZ v reakci na exteritoriální ohrožení. Pro stát představuje velká převaha konvenčních sil, nukleární ohrožení, popřípadě jiná přítomnost ZHN. Stát by v případě ohrožení suverenity nebo zájmů měl reagovat vyhledáváním bezpečnostních garancí nebo by měl ohrožení redukovat a pokusit o deterrenci získáním JZ. Dále podle bezpečnostního modelu platí, že nečelí-li Írán možnému vnějšímu nebezpečí a tedy není ohrožena suverenity ani zájmy státu, pak by Írán měl opustit od jaderného zbrojení.

V prvé řadě je třeba poukázat na geografické umístění Íránu na Blízkém východě a na státy, kterými je obklopen a které disponují JZ.⁹⁶ Státy, které mají přístup k JZ, je možné definovat jako oficiální jaderné státy *de iure* dle NPT. Jsou jimi Čína, Francie, Ruská federace, USA a UK a jaderné státy *de facto*, kam řadíme Izrael, který vlastnictví JZ nikdy nepotvrdil, Indii, Pákistán a Severní Koreu, jejíž jaderný program je zahalen tajemstvím, ale s největší pravděpodobností JZ vlastní.⁹⁷ V blízkosti Íránu jsou Pákistán, Indie a Izrael. Uvedené státy se nikdy nepřipojily ke smlouvě NPT. Pákistán (1998) a Indie (1974) jsou země, které provedly jaderný test. Stát Izrael nepotvrdil oficiální jaderný test a není jasné, kolik JZ drží. Odhaduje se, že Indie disponuje 90 až 110 jadernými hlavicemi, Pákistán zřejmě vlastní 100 až 120 jaderných hlavic a u Izraele se polemizuje o 80 jaderných hlavicích.⁹⁸ Vzhledem k regionálnímu obklopení zeměmi, které mají JZ nebo je zde podezření z držení JZ, můžeme říci, že toto může být podnět k budování JZ. Pro zjištění, zda existuje důvodné existenční ohrožení Íránu, poslouží krátká analýza íránských vztahů se státy, které jsou *de facto* a *de iure* držitelé JZ.

---

⁹⁶Viz příloha č. 2.

⁹⁷BŘÍŽA, Vlastislav. *Kontrola, regulace a úprava jaderného zbrojení*. Praha: Karolinum, 2013. ISBN 9788024623948, s. 128.

⁹⁸Nuclear Weapons: Who Has What at a Glance. In: *Arms Control Association* [online]. 2015 [cit. 2016-02-29]. Dostupné z: <https://www.armscontrol.org/factsheets/Nuclearweaponswhohaswhat>

3.1.1 Íránsko-pákistánské vztahy

Írán a Pákistán jsou si velmi blízcí, je to dáno geografickou blízkostí a demografickým pohybem obyvatelstva. Mají společnou kulturu, sociální tradice a náboženské svazky, které pojí obě země. Írán, AFG a Pákistán byli součástí obchodní stezky zvaná Hedvábná. Vzájemné vztahy byly posílněny a konsolidovány v roce 1947, když Írán uznává jako první nezávislost Pákistánu a podporuje pákistánský vstup do OSN. Spolupráce Pákistánu a Íránu byla důležitá také kvůli obranné strategii, kterou Pákistán postrádal. Společné spojenectví napomohlo Pákistánu zvýšit regionální a globální úlohu a stává se tak silnějším politicky, diplomaticky i vojensky. První vzájemná přátelská smlouva o spolupráci byla podepsána v únoru 1950.⁹⁹ V roce 1986 Pákistán a Írán založili JEC, instituci, která slouží k obchodní spolupráci.

Důležitým předělem vztahů mezi Pákistánem a Íránem je Sovětská intervence v AFG. Obě země sdílejí negativní postoj proti Moskevskému vpádu do AFG (1979-1989), který způsobil Pákistánu a Íránu vážné bezpečnostní, politické, sociální a ekonomické problémy.¹⁰⁰ Obě země (Írán a Pákistán) čelily velkému proudu afghánských uprchlíků, Írán silně odsuzoval Sovětskou intervenci a s Pákistánem deklarovali rozhodnutí na podporu mujahideen¹⁰¹ v AFG.¹⁰² Khomeini označoval sovětskou intervenci jako „*brutální intervenci*“ a vyzýval muslimský svět k obrannému paktu za účelem vyhnat Sověty z AFG. Írán nehrál v afghánském konfliktu aktivní roli kvůli svým vnitřním problémům a také kvůli irácko-iránskému střetu. Nicméně situace v AFG představovala vážné bezpečnostní ohrožení ze strany SSSR.¹⁰³

Zahraniční politika spojovala Pákistán a Írán v názorech proti ruské intervenci, ale byly přítomné třecí plochy týkající se Talibánu. Pákistán začal podporovat vznik nové frakce, která se během relativně krátké doby dvou let stává vlivnou politickou a vojenskou silou v

---

⁹⁹ALI KHAN, Zahid, AHMAD, Shabir. *Pakistan and Iran in Afghanistan: From Soviet Intervention to the Fall of Taliban*. In: Central Asia [online]. [cit. 2016-03-28]. Dostupné z: http://www.asc-centralasia.edu.pk/Issue_64/02_Pakistan_and_Iran_in_Afghanistan.html.

¹⁰⁰Tamtéž.

¹⁰¹Mujahideen, v nejširším smyslu jsou muslimové, kteří se prohlašují za bojovníky víry. Termín byl nejčastěji používán v Íránu a AFG. Označení mujahideen bylo úzce spojováno s členy partyzánských skupin působících v AFG, které napadaly sovětské síly a nakonec svrhly v AFG komunistickou vládu během afgánské války.

¹⁰²SIAL, Safdar. *Ananalysis of emerging Pakistani-Iranian ties*. In: [Http://www.peacebuilding.no](http://www.peacebuilding.no) [online]. 2015 [cit. 2016-03-21]. Dostupné z:

http://www.peacebuilding.no/var/ezflow_site/storage/original/application/d7f90a473ca2847f0ccf74f31d02fb8e.pdf, s. 1.

¹⁰³ALI KHAN, Z.: c. d.

AFG. Zde vzniká rozkol mezi Pákistánem a Íránem. Talibán byl velmi ortodoxní sunnitské islámské hnutí, což pro šiitský Írán bylo nepřijatelné a pokoušel se ho trvale odstranit. Začal tak podporovat anti-talibánskou Severní alianci. Pákistán naopak podporoval toto hnutí v naději, že by se mohlo stát vlivnou vojenskou silou, která by měla kontrolu nad hlavními částmi v AFG.¹⁰⁴ Rozdílnost podpory obou zemí mezi nimi rozšiřovala názorovou propast. Poslední kapkou v jejich vzájemném vztahu byl incident v Mazar-e-Sharif, kdy bylo zavražděno devět íránských diplomatů.¹⁰⁵

Situace se mění po 9/11, kdy USA vyhlásily válku Al Kajdě a Tálibánu v AFG. Pákistán se stává první linií USA v koalici v boji proti Tálibánu. Společným zájmem je vytvoření stabilní a trvalé vlády v AFG, která by sloužila nejlepšímu zájmu země. Snaha o úplnou stabilitu v AFG je důležitá, protože vyhovuje oběma státům (Pákistánu a Íránu), což je důležité pro mír a prosperitu obou zemí.¹⁰⁶ V posledních letech se vztahy mezi oběma zeměmi lepší, což se nedá říci o vztazích mezi Pákistánem a USA. V roce 2011 Američané provedli vojenskou operaci na území Pákistánu v Abbottábádu s cílem zabít UBL. Jammát-e-Islami, jedné z největších náboženských politických stran v zemi, se nelíbilo porušení suverenity důležitým spojencem Pákistánu a podněcovala veřejné protesty proti přítomnosti USA.¹⁰⁷ Naproti tomu USA měly podezření na spolupráci mezi Pákistánem a UBL, neboť nejhledanější muž světa se skrýval v blízkosti přední vojenské akademie.

Přestože je v Pákistánu majoritní sunnitská větev islámu, Pákistán si udržuje střízlivý pohled na Írán. Podle průzkumu provedeného Pew's Global Attitude v Pákistánu v roce 2013 se 76 % respondentů vyjádřilo kladně ohledně vztahu k Íránu.¹⁰⁸ Později v průzkumu Institute for Peace Studies v roce 2013 vyšlo najevo, že pákistánské náboženské a politické strany se sbližují v názoru, že pákistánské vztahy s Íránem by měly být určovány národním zájmem a ne diktátem USA nebo jiné země.¹⁰⁹ Většina z nich věří, že by přátelské vztahy s Íránem prospěly k zlepšení pákistánského hospodářství, bezpečnosti. V roce 2004 byla mezi oběma

---

¹⁰⁴Tamtéž.

¹⁰⁵JEHL, Douglas. *Iran Holds Taliban Responsible for 9 Diplomats' Deaths*. In: The New York Times [online]. 1998 [cit. 2016-03-30]. Dostupné z: <http://www.nytimes.com/1998/09/11/world/iran-holds-taliban-responsible-for-9-diplomats-deaths.html>.

¹⁰⁶SIAL, S.: c. d., s. 1.

¹⁰⁷HAIDER, Zeeshan, AHMED, Sahar. *Pakistan Islamists to protest against U.S. bin Laden raid* [online]. In: Reuters [cit. 2016-03-21]. Dostupné z: <http://www.reuters.com/article/us-binladen-pakistan-protest-idUSTRE74414N20110505>.

¹⁰⁸FISHER, Max. *Iran is popular in Pakistan, overwhelmingly disliked everywhere else*. In: The Washington Post [online]. 2013 [cit. 2016-03-21]. Dostupné z: <https://www.washingtonpost.com/news/worldviews/wp/2013/01/11/iran-is-popular-in-pakistan-overwhelmingly-disliked-everywhere-else/>.

¹⁰⁹SIAL, S.: c. d., s. 1.

zeměmi podepsána preferenční obchodní dohoda, která byla účinná od roku 2006, ale obchodní výměna byla stále nižší, než je potenciál. Příčinou nízké obchodní výměny jsou mezinárodní sankce a neexistence bankovního kanálu mezi Íránem a Pákistánem. Spolupráce mezi Íránem a Pákistánem byla zastíněna spoluprací na linii Pákistán, USA a Saudská Arábie. Nicméně pákistánско-iránská spolupráce nadále pokračuje, například podepsáním dohod o dodávkách elektrické energie do Pákistánu, které byly dojednány na devatenáctém zasedání JEC konaném v Islámábádu v prosinci 2014.¹¹⁰ Další významnou spoluprací je výstavba plynového potrubí mezi Íránem a Pákistánem. Kolem této dohody je však stále mnoho otazníků. Zčásti kvůli vnějším faktorům (vliv Saudské Arábie a USA a mezinárodních sankcí), ale také kvůli nedostatku jasných pákistánských priorit zahraniční politiky z hlediska obchodu. Nakonec část potrubí byla postavena, avšak nebylo dokončené. Je zde přesvědčení, že negativní vývoj výstavby není dílem USA, nýbrž nedostatkem politické vůle a strategických priorit ze strany Pákistánu.¹¹¹

Na pozadí pákistánско-iránské spolupráce v jaderné oblasti je důležitá postava Abdula Kádíra Chána, který proslul jako architekt pákistánských JZ a jaderných zařízení v Pákistánu i mimo něj.¹¹² Jméno Abdul Kádír Chán je proslulé na mezinárodní scéně kvůli krádeži technických výkresů jaderných zařízení evropské společnosti Urenco, v níž pracoval. Kádír byl pověřen výstavbou jaderného výzkumného centra v Pákistánu, kde se stal také ředitelem. Chán na černém trhu uspokojoval poptávku po jaderných technologiích a *know how*. Abdul Kádír Chán se také přiznal, že spolupracoval s Íránem a Libyí.¹¹³ Chán dokonce potvrdil, že jednal na povolení pákistánské vlády. Spolupráce souvisela v předávání výkresů, které se týkaly stavby JZ. Íránu dokonce předal seznam dodavatelů, síť vědců a kontakty pro obchod s důležitými komponenty pro výrobu speciálních centrifug na obohacování uranu.¹¹⁴ Uvedl také, že íránské odstředivky, které jsou viděny jako stavební bloky pro jaderný arzenál, vychází z pákistánských modelů.¹¹⁵

---

¹¹⁰*Iran's economic team in Pakistan*. In: The Iran project [online]. 2014 [cit. 2016-03-21]. Dostupné z: <http://theiranproject.com/blog/2014/12/08/irans-economic-team-in-pakistan/>.

¹¹¹SIAL, S.: c. d., s. 2.

¹¹²NELSON, Dean. A. Q. *Khan boasts of helping Iran's nuclear programme*. In: The Telegraph [online]. 2009 [cit. 2016-03-21]. Dostupné z: <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/asia/pakistan/6170145/A.Q.-Khan-boasts-of-helping-Irans-nuclear-programme.html>.

¹¹³*Profile: Abdul Qadeer Khan*. In: BBC News [online]. 2004 [cit. 2016-03-21]. Dostupné z: http://news.bbc.co.uk/2/hi/south_asia/3343621.stm.

¹¹⁴NELSON, D.: c. d.

¹¹⁵SMITH, Jeffrey, WARRICK, Joby. *Pakistani scientist Khan describes Iranian efforts to buy nuclear bombs*. In: The Washington Post [online]. 2010 [cit. 2016-03-28]. Dostupné z: http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2010/03/13/AR2010031302258_2.html?sid=ST2010031400299.

Írán a Pákistán jsou si kulturně blízcí, v historii obě země byly součástí obchodní Hedvábné stezky. Země se ostře ohradily proti ruské intervenci, která jim způsobovala značné problémy a společně je spojovala podpora mujahideen proti SSSR. K ochlazení vztahů dochází v rozdílné představě podpory Tálibánců na území AFG, protiváhou je podpora Íránu Severním koalicím. I přes animositu ohledně šíitů a sunnitů je přítomna ekonomická spolupráce. Ani rozdílnost obou větví islámu jim nebrání spolupracovat i v oblasti jaderného programu. Vzájemné vztahy jsou pragmatické a kooperativní, v tomto ohledu Pákistán existenčně neohrožuje Írán.

3.1.2 Íránsko-indické vztahy

Indie a Írán vždy sdíleli hluboké sociální, kulturní, ekonomické a politické propojení obohacující obě země. Perština byla dokonce oficiálním soudním jazykem.¹¹⁶ Írán a Indie ztrácí zeměpisnou blízkost vznikem Pákistánu v roce 1947. Během studené války se Írán spojuje s USA, zatímco Indie preferuje neutralnost.¹¹⁷ Po studené válce a smrti nejvyššího vůdce ajatolláha Chomejního se otevírá příležitost pro Indii posílit vztah s Íránem. Indie a Írán udržují dobré vztahy, i přes spolupráci s Pákistánem a globální vyloučení Íránu kvůli jadernému programu. Výjimkou je krátké období, během kterého se Indie nebyla schopna vypořádat s íránsko-americkou rozbíhavostí.¹¹⁸ Diplomacie mezi Íránem a Indií je zakořeněná v ekonomických zájmech a je podepřena civilizačními odkazy. Spolupráce mezi Novým Dillí a Teheránem má původ zejména v indické energetické bezpečnosti. Indie usiluje o přístup k AFG a Střední Asii, kvůli indickým zájmům. AFG s Íránem jsou branou, jak může uplatňovat svůj vliv ve Střední Asii i mimo ni. Také představují důležitý potenciální trh.¹¹⁹ Indie a Írán sdílí mnoho podobností: regionální ambice, silný pocit ve sledování vlastní nezávislé zahraniční politiky. V Indii je také šíitská populace, která je důležitým pojítkem mezi oběma zeměmi. Indie by mohla těžit z dohody o íránském jaderném programu. Přístav Chabahar je symbolem indicko-íránské ekonomické a strategické spolupráce. Dává Indii přístup do AFG a usnadňuje dovoz plynu z Íránu, také by mohl sloužit jako bod pro navrhované íránsko-ománsko-indické plynové potrubí. Indičtí stratégové vidí přístav jako strategickou protiváhu vůči Číně, která operuje v pákistánském přístavu Gwadar.

---

¹¹⁶GUPTA, Shekhar. *India voting against Iran in IAEA is not a strategic move, but a major difference. We wanted India to play its cards right.* In: The Indian Express [online]. 2013 [cit. 2016-03-21]. Dostupné z: <http://archive.indianexpress.com/news/india-voting-against-iran-in-iaea-is-not-a-strategic-move-but-a-major-difference..we-wanted-india-to-play-its-cards-right/1086687/1>.

¹¹⁷KAURA, Vinay. *India and Iran: Challenges and Opportunity.* In: The Diplomat [online]. 2015 [cit. 2016-03-21]. Dostupné z: <http://thediplomat.com/2015/09/india-iran-relations-challenges-and-opportunity/>.

¹¹⁸Tamtéž.

¹¹⁹FAIR, Christine C. *Securing Indian Interests in Afghanistan Beyond.* 2014. In: NBR [online]. 2014 [cit. 2016-03-21]. Dostupné z: <http://www.nbr.org/publications/element.aspx?id=717>.

I přes společné zájmy Írán čelil nepříjemnému překvapení ze strany Indie, která hlasovala v IAEA proti íránskému jadernému programu a to již několikrát za sebou.¹²⁰ Nabízí se otázka, jaký bude mít Írán vztah k Indii, když USA a EU jsou více nakloněny k obchodu s Íránem. Bude ze strany Teheránu zájem rozvíjet ekonomické vztahy? Indie bude čelit technologicky silnějším a vyspělejšími státy jako jsou Čína, USA, Rusko a EU. V nadcházejících letech Pákistán a Čína budou muset zvýšit úsilí v integraci Íránu do své vize, protože jejich propojenost pomůže poškodit Indii. Proto Indie musí zůstat v úzkém kontaktu s Íránem a vědomě usilovat o dobré diplomatické a ekonomické vztahy.¹²¹

Íránsko-indické vztahy se zdají být rozporuplné. Sice obě země sdílí podobné kulturní aspekty, ale pokud jde o politickou korektnost, Indie dává přednost americkému vlivu. Indie by ráda těžila ze strategického postavení Íránu v Perském zálivu, ale Írán se v současné době nachází v situaci, kdy může volit mezi jinými obchodními partnery. Zjednodušeně řečeno, Írán má příležitost potrestat Indii za hlasování proti íránskému jadernému programu. Nicméně v kontextu jaderného zbrojení Indie nepředstavuje pro Írán existenční riziko.

3.1.3 Íránsko-izraelské vztahy

Analýza íránsko-izraelských vztahů je téma široké samo o sobě, které by vydalo na několik knih. Tento vztah nebyl vždy rozklížen. Již od padesátých let zde bylo spojení Íránu a Izraele, které Šáh považoval za možné vyvážení vůči arabským státům. Šáh viděl v Izraeli užitečného spojence, který má oporu ve Washingtonu. Ze spojení mohl mít prospěch i Írán. Šáh si však byl vědom přítomného anti-izraelského citění na Blízkém východě a zdráhal se Izrael přijmout za příliš blízkého.¹²² V době Šáha mezi Íránem a Izraelem panoval čistě pragmatický vztah. Spolupráce měla určité limity a neodstraňovala nepřátelství. Zahrnovala oblasti vojenské, ekonomické, ve zpravodajských službách. Jejich zájmy plynuly z obav z Nasserite¹²³, pan-Arabism¹²⁴ a ze SSSR. Po arabsko-izraelském

---

¹²⁰India votes against Iran in IAEA resolution. In: The Hindu [online]. London, 2009 [cit. 2016-03-28]. Dostupné z: <http://www.thehindu.com/news/national/india-votes-against-iran-in-iaea-resolution/article55953.ece>.

¹²¹KAURA, V.: c. d.

¹²²KAYE, D. Dassa a kol. *Israel and Iran: a dangerous rivalry*. Santa Monica, Calif.: RAND National Defense Research Institute, c2011, s. 18.

¹²³Nasserite je politické hnutí vyzývající k osvobození Arabů a všech afro-asijských států, které jsou kolonizovány nebo v nich dominují západní mocnosti. S Egyptem hraje klíčovou roli. Jeho vliv rostl pod Gamalem Abdelem Nasserem když vedl opozici vůči Bagdádskému paktu (založen v roce 1955 mezi Tureckem, Íránem, Irákem, Pákistánem a UK). Význam hnutí klesá po egyptské porážce v roce 1967 v arabsko-izraelské válce.

¹²⁴Pan-Arabism představuje arabský nacionalismus, který vychází z arabského společného jazyka, historie a kultury. Pan-Arabismus je také projev vůči kolonialismu UK a Francie. Tato ideologie si vylámala zuby ponižující porážkou proti Izraeli v roce 1967. Bylo zřejmé, že arabské vlády nebyly schopny integrace a Pan-arabský nacionalismus začal ztrácet půdu pod nohama.

konfliktu v roce 1967 pokračovalo tichá spolupráce s Íránem a na počátku 70. let mezi Izraelem a Íránem panovalo úzké spojenectví, které spočívalo ve zbrojení Íránu a modernizace jeho armády. Ministr obrany, generál Ezer Weizman, přijal generála Hasana Toufáníjana. Podle zápisu z důvěrné schůzky Weizman svému protějšku nabídl dodávku nejnovějších raket země-země, které lze po úpravě vybavit jadernými hlavicemi.¹²⁵ Spolupráce neskončila ani po revoluci v roce 1979. I když bylo přiznáno ideologické nepřátelství směrem k Izraeli, zůstávaly pragmatické zájmy ohledně společných nepřátel. Írán viděl Izrael jako cennou Iráckou protiváhu a izraelští představitelé doufali, že by Írán mohl posloužit jako částečná protiváha proti Iráku, ale také širšího arabského světa. Vzájemná spolupráce ustává v 90. letech.¹²⁶ Pod dřívějším šáhem tyto dvě země představovaly pilíř americké strategické politiky v regionu. Avšak s nástupem Íránské islámské republiky se vzájemné vztahy staly vášnivě nepřátelskými. Izrael byl íránskými kleriky označen za základnu „velkého satana“ USA a tím, kdo jako židovský stát poskvřnil muslimský svět. Íránsko-izraelské vztahy se ještě zhoršují zvolením nového prezidenta Mahmouda Ahmadinejad, který byl znám svým vyhrožováním a anti-semitismem, na druhou stranu Izrael sliboval preemptivní útok, pokud se Írán dostane blíže k vývoji JZ.¹²⁷ Na Valném shromáždění OSN v roce 2012 Ahmadinejad uvedl: „*Zásadně nebereme vážně hrozby sionistů, máme k dispozici všechny obranné prostředky a jsme připraveni se bránit.*“ Ahmadinejad zpochybňoval legitimitu Izraele: „*Írán byl v teritoriu posledních sedm, deset tisíc let. Oni (Izrael) zabírají území posledních 60 až 70 let, za podpory Západu. Izrael nemá žádné kořeny v historii.*“ V roce 2005 Ahmadinejad nazývá Izrael „*nádorem*“¹²⁸ a zopakoval slova ajatolláha Chomejního: „*Izrael musí být vymazán z mapy.*“¹²⁹

Přes tuto nepřívětivou rétoriku ze strany čelních představitelů Íránu nedošlo k přímému ostrému střetu. Spíše se hovoří o proxy válce, izraelsko-hizballáhské konfrontaci. Hizballáh je politické hnutí, které přijímá od Íránu významnou část vojenských zbraní a výcvik.¹³⁰ Zajímavé je financování Hizballáhu, kvůli kterému je Írán často obviňován

¹²⁵BAR-ZOHAR, Michael, MIŠAL, Nisim. *Mosad: nejslavnější operace izraelské tajné služby*. Vyd. 1. Praha: Knižní klub, 2013. Universum (Knižní klub). ISBN 9788024240374, s. 23.

¹²⁶KAYE, D. a kol.: c. d., s. 9.

¹²⁷HABEEB, W. a kol. *The Middle East in turmoil: conflict, revolution, and change*. Santa Barbara, Calif.: Greenwood, c2012. ISBN 0313085145, s. 53.

¹²⁸CHARBONNEAU, Louis. *Defiant Ahmadinejad says Israel will be "eliminated"*. In: Reuters [online]. 2012 [cit. 2016-03-21]. Dostupné z: <http://www.reuters.com/article/us-un-assembly-ahmadinejad-idUSBRE88N0HF20120924>.

¹²⁹MACASKILL, Ewen, MCGREAL, Chris. *Israel should be wiped off map, says Iran's president*. In: The Guardian [online]. 2005 [cit. 2016-03-21]. Dostupné z: <http://www.theguardian.com/world/2005/oct/27/israel.iran>.

¹³⁰HABEEB, W.: c. d., s. 53.

Západem z finanční podpory teroristických skupin. Není běžné, aby Hizballáh veřejně odkrýval své hospodaření s rozpočtem, ale podle zpravodajských údajů přijímá ročně od Íránu okolo 100 milionu dolarů. Finanční prostředky slouží k vytváření a udržování aktivit a programů, kterými povzbuzuje veřejnou podporu, ke sledování cílů politicko-ideologických a také slouží ke konfrontování Izraele jako nepřítele.¹³¹

Nový nástupce prezident Rouhani je považován za umírněnějšího, než byl Ahmadinejad. Po svém zvolení slíbil následovat umírněnější cestu než jeho předchůdce. Nicméně na International Quds Day¹³² nově zvolený prezident Rouhani řekl: „*Sionistický režim byl po léta ránou na těle islámského světa a rána by měla být odstraněna*“.¹³³ Izrael a Írán spojuje nearabský původ a v minulosti bylo prokázáno, že jsou schopni spolupracovat na bázi čistého pragmatismu. Jejich vztahy jsou sice vyostřené na rétorické úrovni a je zde podpora Hizballáhu, nikdy však nedošlo k otevřenému válečnému střetu mezi oběma zeměmi. Izrael nemá ambici rozšiřovat svůj vliv na Blízkém východě, je řazen mezi země, které udržují status quo. Z tohoto důvodu by Izrael neměl představovat příčinu pro jaderné zbrojení.

3.1.4 Írán a další státy

Po revoluci v roce 1979 a svržení režimu Šáha nový vůdce ajatolláh Chomejní nařídil pozastavení íránského jaderného programu kvůli odporu k jaderné energii. Revolucionáři považovali jaderný program za zbytečný a tvrdili, že vývoj jaderné energie by znamenal závislost na Západu. Což by pro ně jednoduše znamenalo utrácení peněz pro zemi, která sedí na moři ropy a zemního plynu.¹³⁴

Na počátku obnovy výstavby jaderných zařízení hraje ústřední roli devastující irácko-íránská válka. Írán těžil v minulosti ze spojení s USA, avšak o podporu Írán přišel ve chvíli, kdy v roce 1979 islámská revoluce svrhla režim šáha Rézy Páhlavího, kterého podporovaly USA. Chomejním byla v zemi nastolena teokratická diktatura. Saddam Hussein využil mezinárodní izolace Íránu zbaveného americké podpory a v roce 1980 zahájil invazi do Íránu. Cílem bylo získat na ropu bohatou íránskou oblast Chúzistán a sporná území kolem řek

---

¹³¹RUDNER, Martin. Hizbullah Terrorism Finance: Fund-Raising and Money-Laundering. *Studies in Conflict & Terrorism*, 2010, Vol. 33, No. 8, 700-715. Dostupné z: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/1057610X.2010.494169>, s. 702.

¹³²Quds day je roční propalestinské shromáždění v Teheránu, který se koná poslední pátek Ramadánu, ve kterém je vyjadřována podpora Palestincům a na kterém oponují sionismu a Izraelské existenci.

¹³³*Iran's new president Rouhani calls Israel 'old wound'*. In: The time of Israel [online]. 2013 [cit. 2016-03-28]. Dostupné z: <http://www.timesofisrael.com/hasan-rouhani-calls-israel-old-wound-that-must-be-removed/>.

¹³⁴KISACIK, Sina. NUCLEAR PROGRAM OF THE ISLAMIC REPUBLIC OF IRAN: A COMPARISON ON KHOMEINI AND AHMADINEJAD TERMS. In: *Uluslararası: Politika akademisi* [online]. 2012 [cit. 2016-03-21]. Dostupné z: <http://politikaakademisi.org/2012/07/09/nuclear-program-of-the-islamic-republic-of-iran-a-comparison-on-khomeini-and-ahmadinejad-terms/>.

Eufkrat a Tigris u Perského zálivu. Válka se stala vleklým konfliktem, v němž Irák nedosáhl zvratu ve svůj prospěch ani po použití chemických zbraní. Konflikt byl definitivně ukončen v srpnu roku 1990. Výsledkem bylo na 370 tisíc lidských obětí a 700 tisíc raněných, aniž Irák dosáhl plánovaných územních zisků.¹³⁵ Devastující irácko-iránská válka silně ovlivnila rozhodnutí Chomejního znovu spustit iránský jaderný program.¹³⁶

V regionu Blízkého východu jsou další velcí hráči, Saudská Arábie a Turecko. Z úvodu víme, že Saudská Arábie a Turecko jsou země, které jsou označovány jako „80+“ a nejsou držiteli JZ. Irán Saudskou Arábii významně vojensky převyšuje, má téměř o více než polovinu větší počet mužů a žen ve zbraní.¹³⁷ Irán má i důležitou strategickou pozici v Perském zálivu. Íránská hranice se táhne podél celého Perského zálivu přes Hormúzský průliv, který kdyby byl odříznut Íránem, byly by státy, jako Kuvajt, Saudská Arábie, Katar izolovány. Ačkoliv se to zdá být málo pravděpodobné, Irán tímto krokem hrozil kvůli západním sankcím v reakci na iránský jaderný program. Hormúzský průliv je pro mnoho států důležitý kvůli množství ropy, která je produkována v této části světa. Množství oleje vyprodukovaného v Perském zálivu a přepravovaného Hormúzským průlivem představuje 30 % ročního světového zásobování a jeho odříznutí by mohlo znamenat hospodářský propad. Shanaha ve své práci *Looking for leadership in the Arab Middle East* analyzuje hlavní aktéry poslední doby. Shanaha si všímá, že sunnitské státy se začínají obávat vlivu Íránské islámské republiky. Vůči ní se vyhraňuje Saudská Arábie, která zaujímá asertivnější regionální politiku, kterou se snaží limitovat Irán a to jak diplomaticky, tak vojensky.¹³⁸ Státy Perského zálivu by si raději představovaly větší americkou podporu vůči narůstajícímu bezpečnostnímu ohrožení. Mají podezření, že Washington je sváděn ke spolupráci s Íránem. Hlavní perské státy se obávají, že nedávná jaderná dohoda se netýká jen iránského jaderného programu. Existuje podezření, že je zde snaha ze strany USA udělat Irán svým novým regionálním spojencem.¹³⁹ Saudská Arábie i Turecko obviňují Irán z pokusů šířit svůj vliv na Blízkém východě. Saudská Arábie a Turecko mají společný zájem na svržení Asadova režimu.¹⁴⁰

---

¹³⁵VESELÝ, Zdeněk. *Dějiny mezinárodních vztahů*. 2007. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007. ISBN 978-80-7380-018-5, s. 426.

¹³⁶ALBRIGHT, David, STRICKER, Andrea. *Iran's Nuclear Program*. In: United States Institute of Peace: The Iran Primer [online]. 2010 [cit. 2016-03-01]. Dostupné z: <http://iranprimer.usip.org/resource/irans-nuclear-program>.

¹³⁷The World Factbook: Iran. In: *Central Intelligence Agency* [online]. www.cia.gov [cit. 2016-03-26]. Dostupné z: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ir.html>, „srov.“ HUDEMA, M.: c. d., s. 2.

¹³⁸SHANAHAN, Rodger. *Looking for Leadership in the Arab Middle East*. Sydney: Lowy Institute for International Policy, 2015, 1-16 s., s. 1.

¹³⁹Tamtéž, s. 3.

¹⁴⁰Tamtéž, s. 5.

V nedávné době, kdy mezinárodní společenství zavádělo sankce vůči Íránu, mělo Turecko dobré vztahy s Íránem. Nyní vyhledává profit, když byla dosažena nukleární dohoda a sankce budou v brzké době zvednuty. Turecký ministr obchodu uvedl, že: „*Turecko je připravenou zemí pro Írán, která bude osvobozena od sankcí pro normalizování íránské ekonomiky.*“¹⁴¹ Saudská Arábie již několikrát avizovala možnost rozjetí jaderných závodů. Výslovně bylo řečeno, že „*všechny možnosti jsou na stole*“, když Írán selže ve vyřešení jaderných otázek diplomatickou cestou.¹⁴² Obě země považují Írán za potenciální regionální ohrožení a sdílejí obavu podkopání své bezpečnosti, kterou je možné zajistit rovnováhou sil a tedy získáním ZHN.¹⁴³

V roce 2003 se Írán z mnoha důvodů necítil z bezpečnostního hlediska komfortně. I přesto, že Írán a USA nepřímo kooperovali na pádu Hussainova diktátorského režimu.¹⁴⁴ V regionu měla zásadní vliv na jejich pocity přítomnost USA, zejména bojové jednotky v Iráku a AFG. Po invazi a okupaci, kterou vedly USA v Iráku, jsme byli svědky přemožení Husseina americkými jednotkami. Rychlý vojenský zásah zvýšil strach, že by Írán mohl být dalším terčem G. Bushe. Americká administrativa označovala Írán za jedno z největších ohrožení USA.¹⁴⁵ V Iráku Washington čelil vážným problémům a byl v regionu vázán za přispění Íránu, který dodával šiítským milicím výbušniny.¹⁴⁶ To bylo pro Teherán velkou úlevou. Neúspěšný vývoj situace v Iráku by se těžko mohl stát odrazovým můstkem pro útok na Írán. Nutno podotknout, že Írán dával přednost anarchii a občanské válce v Iráku, neboť nejistota, která tam panovala, odváděla pozornost od Íránu.¹⁴⁷ Další ohrožení, které nepřidávalo Íránu na jistotě, byla přítomnost amerických lodí v Perském zálivu. Turecko je

---

¹⁴¹Tamtéž, s. 6.

¹⁴²COUGHLIN, Con. *The Saudis are ready to go nuclear.* In: The Telegraph [online]. [cit. 2016-03-13]. Dostupné z: <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/middleeast/saudi-arabia/11658338/The-Saudis-are-ready-to-go-nuclear.html>.

¹⁴³*Egypt and Saudi Arabia's Policies toward Iran's Nuclear Program.* In: NTI: Building a safer world [online]. [cit. 2016-03-13]. Dostupné z: <http://www.nti.org/analysis/articles/egypt-and-saudi-policies-toward-iran/>.

¹⁴⁴SEYED, H. Mousavian. *The Solution to the Iranian Nuclear Crisis and Its Consequences for the Middle East.* *Global Governance: A Review of Multilateralism and International Organizations*: October-December 2014, Vol. 20, No. 4, pp. 529-544, s. 538.

¹⁴⁵*Bush State of the Union address* [online]. In: CNN 2002 [cit. 2016-03-01]. Dostupné z: <http://edition.cnn.com/2002/ALLPOLITICS/01/29/bush.speech.txt/>.

¹⁴⁶GORDON, Michael. *Deadliest Bomb in Iraq Is Made by Iran, U.S. Says.* In: The New York Times [online]. 2007 [cit. 2016-03-31]. Dostupné z: http://www.nytimes.com/2007/02/10/world/middleeast/10weapons.html?pagewanted=all&_r=0.

¹⁴⁷GOODARZI, Jubin M. *Syria and Iran: Alliance Cooperation in Changing Regional Environment* [online]. Ortadoğu Etütleri, 2013, 31-54 [cit. 2016-03-01]. Dostupné z: http://orsam.org.tr/en/enUploads/Article/Files/201331_makale2.pdf, s. 47 – 48.

členem NATO, americká armáda podporovala spojence Pákistán a Ázerbájdžán a v regionu měla tradičního spojence Izrael.¹⁴⁸

Írán a jeho snaha o držení JZ může být ospravedlněná. Írán byl napadán anebo vystaven polokoloniální kontrole ze strany Arabů, Mongolů, UK nebo Ruska. Nebo již zmíněná krvavá osmiletá irácko-iránská válka. To vše může vyvolávat v Íránu pocit neustálého pronásledování, což posiluje přesvědčení, že musí bránit svoji nezávislost za každou cenu, odolávat represivním silám a nesklánět se před vůlí cizinců.¹⁴⁹

V regionu Blízkého východu sice existují mocnosti, které disponují JZ, a podle logiky bezpečnostního dilematu by Írán měl asymetrii vyvažovat. Po analýze vztahů mezi nimi a Íránem však zjišťujeme, že vzájemné vztahy nejsou na hraně možného ostrého konfliktu ani v takové tenzi, že by přerostly v jaderný nebo konvenční konflikt. Převažují kooperativní, pragmatické vztahy. V případě Izraele je zde nepřátelství na úrovni ideologické a rétorické. Co se týče USA, připomeňme Bushovu „*osu zla*“, do které byl zařazen Írán. Existovala zde reálná hrozba intervence do Íránu, který byl podezříván z vývoje JZ. Z důvodu negativního vývoje v Iráku a AFG ke konfrontaci nedošlo. V roce 2009 nástupem B. Obamy došlo ke změně vnímání Íránu.

---

¹⁴⁸PERTHES, Volker. Ambition and Fear: Iran's Foreign Policy and Nuclear Programme [online]. [cit. 2016-03-01]. DOI: 10.1080/00396338.2010.494879. Dostupné z:

<http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/00396338.2010.494879>, s. 97.

¹⁴⁹PERTHES, V.: c. d., s. 97.

3.2 Aplikace vnitropolitického modelu na Írán

Při aplikaci Saganova domácího modelu by v Íránu měli být byrokratičtí aktéři, kteří se zaměřují na formování koalic, které uplatňují svůj vliv v exekutivních a legislativních odvětvích a tím formují pohled na hodnoty a benefity plynoucí z vlastnictví JZ. Pro-jaderná rozhodnutí mají sloužit domácím aktérům. Je nutné říci, že aktéři mohou těžit z opačného efektu, a to zbavovat se JZ a profitovat z proti-jaderných rozhodnutí. Z toho důvodu je potřeba identifikovat aktéry, kteří by mohli těžit z pro-nukleárního rozhodnutí.

V íránském režimu je mnoho aktérů, kteří bojují o moc, jsou to tvrdé linie, pragmatici a reformisté. Tito aktéři by mohli považovat získání JZ za užitečné k budování široké podpory obyvatel ve státu. Íránskému režimu se povedlo přenést jaderný program na úroveň nacionalismu a brání se, že jsou mu odepírána práva obsažena v NPT. K rozhodnutí klíčových aktérů o JZ je potřeba kladný postoj obyvatel a ten není vůči JZ jednoznačný. Analytici spekulují, že většina je proti držení JZ. Například v lednu 2008 v dotazování, které provedl PIPA na University of Maryland za přispění World Public Opinion, 66 % obyvatel podporovalo íránský nukleární program pro mírové účely a myslelo si, že by neměl vyvíjet JZ. Ale rok před tím 52 % dotázaných tvrdilo, že by měly být vyvíjeny JZ a věřilo, že díky nim by se cítili bezpečněji.¹⁵⁰

K možné identifikaci aktérů, kteří by mohli těžit z profitu JZ, nám pomůže analýza íránského politického systému. V souladu s ústavou musí být právo a regulace založeny na islámských kritériích. V íránském politickém systému jsou instituce volené a nevolené, jinými slovy ustanovované. Mezi volená tělesa patří parlament (madžlis), prezident a Shromáždění expertů. Tyto tři instituce volí v přímých volbách voliči. Nevolené instituce jsou nejvyšší duchovní vůdce, Rada pro určování zájmů režimu (Expediency council), Rada dohlížitelů (Guardian council). Pak jsou zde hlavy ozbrojených sil, policie, armády, Revoluční gardy (IRGC). Soudní moc představuje Hlava justice.

Zákonodárným tělesem je parlament, který je jednokomorový. Má 290 členů, kteří jsou voleni přímo obyvatelstvem, na období čtyř let. Kromě přijímání legislativy parlament ratifikuje státní smlouvy a dohody, dává koncese zahraničním subjektům, hlasuje o důvěře

---

¹⁵⁰BETH ELSO, Sara, NADE, Alireza. *What Do Iranians Think?: A Survey of Attitudes on the United States, the Nuclear Program, and the Economy*. The RAND Corporation. USA, 2011., s. 11.

Radě ministrů.¹⁵¹ Hlavními frakcemi v jednokomorovém parlamentu jsou konzervativci a reformisté, tyto frakce jsou pak tvořené různými politickými stranami.

Další důležitý aktér v politickém systému je podle ústavy prezident, který má být hlavou exekutivy mimo záležitosti spadající pod nejvyššího duchovního vůdce. Je volen přímo lidem na období čtyř let dvoukolovým systémem absolutní většiny.¹⁵² Kromě toho, že prezident musí uspět u voličů, je dále limitován Radou dohlížitelů, kteří mohou kandidáta na prezidenta vetovat.¹⁵³ Prezident rovněž předsedá Nejvyšší radě národní bezpečnosti, která určuje politiku obrany země a národní bezpečnosti. Ačkoliv Nejvyšší radě národní bezpečnosti předsedá prezident, i zde má nejvyšší autoritu ajatolláh, a to prostřednictvím svých dvou nominovaných zástupců. Teprve jeho rozhodnutí dojde k realizaci výstupů dohodnutých v rámci Nejvyšší rady národní bezpečnosti.¹⁵⁴ Protože prezident hraje více rolí administrativní než exekutivní, nemá plnou pravomoc v zahraniční politice, ozbrojených silách nebo národní bezpečnosti zahrnující i jaderné záležitosti.¹⁵⁵

Radu expertů tvoří osmdesát osm kleriků, kteří jsou voleni v přímých volbách a kteří později volí z vlastních řad nejvyššího duchovního vůdce. V souladu s ústavou může Rada expertů odvolat nejvyššího duchovního vůdce, který neplní své povinnosti, nebo když ztrácí jednu ze svých kvalifikací nezbytných k vykonávání své funkce, případně nikdy nesplňoval danou kvalifikaci. Kromě toho kandidáti Rady expertů mohou být vetováni Radou dohlížitelů, přičemž polovina z Rady dohlížitelů je ustanovována nejvyšším duchovním vůdcem.¹⁵⁶

V současné době nejvyšším vůdcem Íránu je Ali Khamenei, nejdůležitější a nejmocnější člověk ve státě. Nejvyšší vůdce je definitivní a náboženskou autoritou. Mezi jeho hlavní pravomoci patří stanovování hlavní politiky Islámské republiky po konzultaci s Radou pro určování zájmu státu. Ustanovuje hlavy vlivných organizací v zemi, jako jsou armáda, vláda, soudní moc. Byť je prezident přímo volen obyvatelstvem, jeho vítězství musí být podpořené nejvyšším vůdcem.¹⁵⁷ Dále podle ústavy vykonává dohled nad správným uplatňováním politik v Íránu, je vrchním velitelem ozbrojených sil. Khamenei je nejvyšší

---

¹⁵¹KRAUS, Josef. *Íránský státní terorismus: od Chomejního po Ahmadínežáda*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2014. Politologická řada. ISBN 978-80-7325-342-4, s. 70.

¹⁵²Tamtéž.

¹⁵³MOHAMMADI, Mohammad. *Iran's complex political system* [online]. In: Euronews. 2013 [cit. 2016-03-05]. Dostupné z: <http://www.euronews.com/2013/06/06/iran-complex-political-system/>.

¹⁵⁴KRAUS, J.: c. d., s. 70.

¹⁵⁵MOHAMMADI, M.: c. d.

¹⁵⁶BUCHTA, Wilfried. *Who Rules Iran?: The Structure of Power in the Islamic Republic*. United States of America: The Washington Institute for Near East Policy, 2000. ISBN 0-944029-39-6, s. 59 – 61.

¹⁵⁷MOHAMMADI, M.: c. d.

autoritou pro formulaci zahraniční politiky. Stanovení hlavní politiky Íránu konzultuje s Radou pro určování zájmu státu. Jeho pozice je ve státě velmi silná a není volen přímo lidem, ale je vybírán Shromážděním expertů.¹⁵⁸ Nejvyšší duchovní vůdce má poslední slovo v otázkách zahraniční politiky, to implikuje, že je také odpovědný za jadernou diplomacii.¹⁵⁹

Rada pro určování zájmů režimu je administrativní orgán, který řeší konflikty, jež nastanou mezi parlamentem a Radou dohlížitelů. Většina členů Rady pro určování zájmů je ustanovená nejvyšším duchovním vůdcem. Dalšími členy jsou prezident, mluvčí parlamentu nebo hlava soudní moci. Tato rada může sloužit jako poradní těleso nejvyššímu vůdci v otázkách domácí a zahraniční politiky.¹⁶⁰

Významným aktérem v islámském režimu jsou Íránské revoluční gardy (IRGC), které jsou jednou z nejdůležitějších bezpečnostních a vojenských organizací a jsou zodpovědné za ochranu a přežití režimu.¹⁶¹ Původně tato složka byla určena pouze k ochraně režimu. V současné době je nejsilnějším ekonomickým aktérem s velkým vlivem na politická rozhodnutí. Mehdi Khalaji z Washington Institute for Near East policy v roce 2007 napsal: „*IRGC tvoří páteř současné politické struktury a jsou hlavním aktérem íránské ekonomiky.*“¹⁶² Jejich politická a ekonomická síla se zvyšovala pod vládou bývalého prezidenta Mohammada Khatami v letech 1997 a 2005. Ale reformisté ohrožovali konzervativní ideologii, politickou sílu a autoritu nejvyššího vůdce Khamenei. Khamenei viděl IRGC jako efektivní opevnění proti reformistům. Po zvolení Ahmadinejada a provedení jeho vládní privatizační politiky pomohla IRGC rozšířit dosah na ropný a plyný průmysl. IRGC kontroluje 70 % íránské ekonomiky. Bina popisuje sílu a vliv IRGC jako: „*velkoobchodní para-militarizovanou ekonomiku politicko-sociálního prostoru.*“¹⁶³ Vliv IRGC podtrhuje jmenování dřívějších členů revolučních gard. Ali Khamenei jmenoval členy do důležitých politických pozic. Jako například do íránské vysílací korporace, do Rady pro určování režimu.

---

¹⁵⁸KRAUS, J.: c. d., s. 69.

¹⁵⁹BUCHTA, W.: c. d., s. 59 – 61.

¹⁶⁰MOHAMMADI, M.: c. d.

¹⁶¹NADER, Alireza. *The Revolutionary Guards*. In: United States Institute of Peace: The Iran Primer [online]. 2015 [cit. 2016-03-22]. Dostupné z:

http://iranprimer.usip.org/sites/iranprimer.usip.org/files/Military_Nader_Revolutionary%20Guards.pdf.

¹⁶²BRUNO, Greg, BAJORIA, Jayshree. Iran's Revolutionary Guards. In: *Council On Foreign Relations* [online]. 2013 [cit. 2016-03-22]. Dostupné z: <http://www.cfr.org/iran/irans-revolutionary-guards/p14324>.

¹⁶³DENKTAŞ, Evren. *Globalization Dimensions & Impacts: Global Studies*. Vol. 2. IJOPEC, 2015. ISBN 0956825699, s. 212.

Dalším významným aktérem ohledně jaderného programu je AEOI, založena v roce 1974 s úkolem dohlížet na jaderný program. Paul Kerr popisuje roli AEOI: „(AEOI) je známa jako společnost, která je motivována k tomu, aby dokázala svou technickou zdatnost prostřednictvím obohacování uranu. Podle důkazů se zdá, že činností AEOI je jejich činnost mírová. Íránské rozšíření jeho obohacování by mohlo být produktem byrokratického růstu, spíše než snaha o JZ.“¹⁶⁴ Nad touto organizací je AEC, založena v roce 1974 a řídí AEOI. V roce 2011 byl proveden atentát na Dariushe Rezaeinejada, který byl členem AEOI. Internetové zpravodajské médium Haaretz uvedlo, že se jedná o čtvrtý útok za poslední rok (2011) na íránské jaderné vědce. Harretz dále uvedl: „*experti z Mossadu věří, že to je nejlepší cesta jak zpomalit vývoj íránského jaderného programu.*“¹⁶⁵

Rada dohlížitelů, které předsedá Ahmad Jannati, je tvořena dvanácti znalci práva. Schvaluje kompatibilitu práva šaría, které je postoupené parlamentem.¹⁶⁶ Na jejím ustanovování se podílí dvě instituce, parlament a nejvyšší duchovní vůdce. Každá instituce volí šest členů. Dále má Rada dohlížitelů pravomoc schvalovat kandidáty na prezidenta, kandidáty do parlamentu a do Rady expertů na základě jejich islámském přesvědčení a loajálnosti režimu.¹⁶⁷

Podle bývalého íránského vyjednavče pro IAEA Hassana Rowhani se rozhodování o jaderném programu odehrává na čtyřech úrovních. Některé technické diskuze ohledně politických záležitostí se odehrávají na ministerstvu zahraničních věcí. Druhou úroveň, kde diskuze je považována za více věcnou, je Nejvyšší rada národní bezpečnosti. Třetí úroveň se týká Rady pro určování zájmu státu. A čtvrtá úroveň „jsou hlavy systému“. Těmito hlavami systému má na mysli nejvyššího duchovního vůdce, bývalé a současné hlavního představitele Shromáždění expertů, hlavního představitele Nejvyšší rady národní bezpečnosti. Tato úroveň je důležitá, neboť zde jsou přijímána klíčová rozhodnutí ohledně nukleárních záležitostí.¹⁶⁸

Kraus uvádí, že Írán sice disponuje propracovanou ústavou, která má přesně popsané politické mechanismy a pravomoci jednotlivých aktérů i autorit, ale podotýká, že v praxi

---

¹⁶⁴KERR, Paul. *The Atomic Energy Organization of Iran: What Role?* In: Arms Control Association [online]. 2014 [cit. 2016-03-22]. Dostupné z: https://www.armscontrol.org/ACT/2014_10/Feature/The-Atomic-Energy-Organization-of-Iran-What-Role.

¹⁶⁵ADERET, Ofer. *Report: Israel's New Mossad Chief Behind Assassination of Iran Nuclear Scientist.* In: Haaretz [online]. 2011 [cit. 2016-03-29]. Dostupné z: <http://www.haaretz.com/israel-news/report-israel-s-new-mossad-chief-behind-assassination-of-iran-nuclear-scientist-1.376567>.

¹⁶⁶BUCHTA, W.: c. d., s. 59.

¹⁶⁷Tamtéž, s. 59.

¹⁶⁸KAMRAVA, Mehran. Iranian National – Security Debates: Factionalism and Lost Opportunities. *Middle East Policy*, 2007, Vol. 14. No. 2, s. 96.

dochází k porušování ústavy ze strany samotného režimu a na něj navázaných aktérů. Dále poukazuje na to, že celý systém je velmi komplikovaný, protože mimo formální mocenská centra fungují ta neformální, která mnohdy disponují větší faktickou mocí.¹⁶⁹ Ve státě probíhá stálý souboj frakcí o pozici v systému a velké množství mocenských center znesnadňuje čitelnost režimu a jeho vnitřních i vnějších politik.¹⁷⁰

IRGC a AEIOI jsou adepty, kteří by mohli mít prospěch z JZ. IRGC z toho důvodu, že usilují o přežití režimu, potažmo státu. Dále je uváděno, že IRGC mají pod kontrolou značné ekonomické prostředky, kterými by mohly podpořit činnost AEIOI. Pak je zde AEIOI, který by mohl usilovat o JZ ryze z toho důvodu, že jsou schopni takovou zbraň vytvořit. Ale k tomu by potřeboval podporu obyvatelstva. Z popisu politického systému plyne, že nejvyšší duchovní vůdce je nejvlivnější osobou v Íránu. Je důležité připomenout, že má vliv na domácí a zahraniční politiku a další významné instituce. Současný duchovní vůdce v roce 2013 vydal pro vládu zavazující fatvu, ve které zakázal výrobu JZ. O tom informoval mluvčí íránského ministerstva zahraniční Ramí Mehmanparast, který vyzval svět, aby se snažil pochopit význam dekretu: „*Nic vyššího než fatva vymezující naše aktivity v jaderném oboru neexistuje. Jestliže nejvyšší znalec práva a autorita ve vedení země vydá fatvu, je to zavazující pro všechny jeho stoupence*“.¹⁷¹ To ovšem neznámá, že se Írán nepokoušel o získání JZ. V roce 2002 došlo k odhalení jaderných zařízení v Araku a Natanzu, kde později Írán uzavírá s UK a Francií Pařížskou smlouvu, ve které se Írán zavázal ke spolupráci IAEA a k přerušení aktivit související s obohacováním uranu.¹⁷²

Na konci února 2016 se konaly v Íránu volby do parlamentu a do Rady expertů, poprvé od podpisu smlouvy o omezení nukleárního programu. Pro konzervativní stranu, zastánkyni tvrdé linie, byly těžkou porážkou. Konzervativní strana, zastánkyně tvrdé linie, se snažila blokovat jadernou dohodu s vnějším světem. Konzervativci získali 78 křesel v parlamentu, umírnění 83 křesel a nezávislí získali 60 křesel. O zbytku míst v parlamentu, tj. 69 křesel, se bude rozhodovat v dalším kole. Tento odklon od konzervativců vypovídá o náladě íránského obyvatelstva, které preferuje prozápadní postoj.¹⁷³ Íránský jaderný program

---

¹⁶⁹KRAUS, J.: c. d., s. 68 – 69.

¹⁷⁰KAMRAVA, M.: c. d., s. 84.

¹⁷¹*Nejvyšší muž Íránu zakázal jaderné zbraně. Věřte mu, zní z Teheránu.* In: Lidovky.cz [online]. 2013 [cit. 2016-03-05]. Dostupné z: http://www.lidovky.cz/nejvyssi-muz-iranu-zakazal-jaderne-zbrane-uveri-mu-svet-p28-zpravy-svet.aspx?c=A130115_173244_In_zahranici_jv.

¹⁷²ALBRIGHT, David; STRICKER, Andrea.: c. d.

¹⁷³ESFANDIARI, Golnaz. *Nine Take aways From Iran's Elections.* In: Radio Free Europe: Radio Liberty [online]. 2016 [cit. 2016-03-09]. Dostupné z: <http://www.rferl.org/content/nine-takeaways-iran-elections/27589506.html>.

podporuje 94 % obyvatel jako nezbytný pro mírové účely. Další upřednostňují Írán bez JZ a uvědomují si, že vydaná fatva nejvyššího vůdce ohledně JZ je proti hodnotám islámu. Je jisté, že kvůli režimu výsledky mohou být zkreslené, ale je zjevné, že si obyvatelé přejí změnu.¹⁷⁴

Írán začíná spolupracovat s IAEA, vzdává se centrifug. I přes poznámku Krause, který tvrdí, že politický systém je nečitelný. Platí, že ajjatoláh vydal fatvu, která zakazuje budování JZ a dokazuje to podepsáním jaderné smlouvy. Kromě toho lze z parlamentních výsledků vysledovat, že iránský lid volí spíše umírněné, kteří jsou nakloněni státu, který polevuje z nukleárního programu.

3.3 Aplikace normativního modelu na Írán

Normativní model je v souladu se sociálním konstruktivismem, jako jeden z paradigmat MV. V rámci tohoto paradigmatu aktéři získávají identitu prostřednictvím JZ. Platí, že identita utváří aktéry. A to jak z pohledu získávání JZ, tak i z obrácené logiky vzdávání se těchto zbraní. Tyto konstruované identity a zájmy dále definují vzájemná pravidla a normy a instituce, která umožňují státům a dalším aktérům jednat s nimi v souladu. Vývoj JZ vyžaduje velmi sofistikovanou a vysoce rozvinutou vědeckou komunitu, ne každá země si toto může dovolit.¹⁷⁵ Při aplikaci tohoto modelu by Írán měl dokázat svoji technologickou schopnost k získání JZ.

Pět nukleárních států *de iure* (Čína, Francie, UK, Rusko a USA) neukazují svou dobrou vůli v redukování JZ. Tyto státy jsou na nich závislé, představují součást vojenské strategie. Tento postoj pak může implikovat, že JZ si ponechávají své důležité vlastnosti, sílu a prestiž. JZ zde stále hrají důležitou roli, kdyby tomu tak nebylo, státy by je již dávno redukovaly. Lodgarr uvádí, že JZ jsou důležité za účelem získání politického vlivu a vyššího mezinárodního postavení. Dále uvádí, že Írán je státem, který je v regionu Blízkého východu ve srovnání s jadernými státy v nerovnováze. Pákistán je mnohem chudší než Írán, také je mladší a více nestabilní zemí. Zatímco Írán je stará mocnost se slavnou historií. Pákistánskou asymetrii může Írán napravit skrz jaderný program a to buď cestou civilního prestižního

---

¹⁷⁴MOHSENI, Ebrahim a kol. *Iranian attitudes on nuclear negotiations* [online]. In: University of Maryland, 2014, [cit. 2016-03-24]. Dostupné z: http://worldpublicopinion.org/pipa/articles/2014/iranian_attitudes_on_nuclear_negotiations__final__091614.pdf, s. 1 – 25.

¹⁷⁵VAN WYK, Jo-Ansie a kol. (2007). *The international politics of nuclear weapons: a constructivist analysis*. Scientia Militaria – South African Journal of Military Studies [online]. [cit. 2016-03-10] Dostupné z: <http://scientiamilitaria.journals.ac.za/pub/article/view/28>. Vol. 35, No. 1, s. 205 – 235.

programu, nebo i vojensky. Írán je velká země na Blízkém východě, která reprezentuje hrdou perskou civilizaci, která se cítí být podceňovaná a pokořená.¹⁷⁶

JZ bezesporu hrají důležitou roli. V roce 1998 se zvyšovalo napětí mezi Indií a Pákistánem kvůli prováděným jaderným testům. Konference tyto pokusné výbuchy odsoudila jako „přímou a jednoznačnou provokaci“, která významně destabilizuje jižní Asii. Konference navíc zdůraznila, že takové aktivity nemohou získat statut jaderných států či jiné privilegované postavení.¹⁷⁷ Vyjádření lze považovat za velmi nešťastné, protože přímo zmiňuje privilegovanost jaderných států, která je od podpisu smlouvy NPT trnem v oku mnoha nejaderných státům či státům, jež měly jaderné ambice.¹⁷⁸ Írán si na mezinárodní scéně vyžadoval jednání, které by bylo férové a s respektem. V roce 2009 po nástupu Obamy do administrativy je měněn postoj politiky. Obama Íránu vzkázal, že je hledán závazek, který je upřímný a založen na vzájemném respektu. Dále uvedl, že USA chtějí, aby se Írán stal právoplatným členem mezinárodní společnosti národů.¹⁷⁹

V úvodu jsme uvedli, že Írán a EU+3 podepsal dohodu o jaderném programu. Dohoda má mnoho rozměrů ve vnímání pozice Íránu. Írán se poučuje ze své minulosti a chce hrát důležitou roli v mezinárodním prostředí bez ekonomických sankcí. Ekonomika byla dlouhou těžce poškozována a limitována v navazování ekonomických vztahů s jinými zeměmi. Navíc bude disponovat omezeným civilním jaderným programem, který je pořád prestižní záležitostí. Tím, že bylo dosaženo dohody, je utvářena nová identita státu, kde sdílí normy a hluboká přesvědčení o tom, co je legitimní a vhodné v MV.

3.4 Vyhodnocení modelů

V rámci bezpečnostního modelu, který je zastřešen (neo)realismem, má vysvětlení íránské motivace silnou vypovídací hodnotu. V (neo)realismu hraje ústřední roli zajištění přežití, suverenity státu. Írán žil ve strachu z napadení a možného přemožení velkou konvenční silou. Ziskem JZ by tak mohl dosáhnout mocenské rovnováhy a odstrašit potenciálního nepřítele. Írán zdá se být s ohledem na minulé události státem, který usiluje o udržení statu quo.

---

¹⁷⁶LODGAARD, Sverre. *Nuclear disarmament and non-proliferation: towards a nuclear-weapon free world?* New York: Routledge, c2010. ISBN 978-0-415-58634-4, s. 183.

¹⁷⁷NPT Briefing Book: Mountbatten center for International Studies, Center for Non – proliferation Studies. 2008. Edition, s. 21.

¹⁷⁸BŘÍZA, V.: c. d., s. 141.

¹⁷⁹LODGAARD, S.: c. d., s. 139.

Slabinou bezpečnostního modelu při aplikaci na Írán je tvrzení, že v bezprostřední blízkosti neexistuje v současnosti mocnost, která by ho existenčně ohrožovala možným konvenčním nebo jaderným útokem. Model nebere v úvahu analýzu aktérů, hnutí, organizací ani jiné skupiny. I když z druhého modelu nevyplývá jasně definovaný aktér, je zřejmé, že mají vliv na proliferační rozhodnutí. V rámci bezpečnostního modelu je mezinárodní systém anarchický. Opakem je hierarchie, přičemž tato je vytvářena uznáním mezinárodních norem, které aktéři sdílejí po podpisu dohody mezi EU+3 a Íránem. V případě neexistence ohrožení by se měl Írán zbavovat JZ. Írán vysílal signály o možném jaderném vyzbrojování. Pokud se stát skutečně cítil být existenčně ohrožen, měl by získat JZ. Ohledně bezpečnostního modelu docházíme k závěru, že po roce 2007 Írán nemá důvod usilovat o JZ, protože USA jsou vázány v Iráku. Hrozba ze strany Saddáma Husseina není aktuální a vztahy mezi Izraelem a Íránem jsou na úrovni vyostřené rétoriky.

Ve vnitropolitickém modelu existují aktéři, kteří by mohli těžit ze zisku JZ. Může to být kdokoli, komu by jaderné vyzbrojení prospělo. Jako je například ambice AEOI nebo IRGC. Slabinou vnitropolitického modelu je absence identifikace jednoznačného aktéra, který by těžil z pro-nukleárního rozhodnutí. Dalším aspektem, který podlamuje vypovídací hodnotu vnitropolitického modelu, je odklon od konzervativců k reformistům, kteří preferují umírněný jaderný program. Silnou stránkou modelu je pokus analyzovat a vyhledávat jednotlivce a organizace, kteří by mohli těžit z pro-nukleárních rozhodnutí. Obyvatelstvo však vojenské využití jaderného programu nepodporuje.

I přesto, že nemůžeme jednoznačně určit aktéra, je možné poukázat na výhodu v případě podepsání dohody o jaderném programu. Aktéři mohou těžit z opačného efektu vzdávání se JZ. V tomto případě stát výrazně omezuje jaderný program. Což prospívá reformistům, kteří díky této politice získávají. Místo toho, aby vytvářel klima nepřátelství, Írán volí cestu možné spolupráce. Dává přednost mezinárodnímu obchodu, protože válečné střety a nepřátelské jednání škodí mezinárodnímu obchodu a ruší státní pokladnu. Tím, že Írán podepsal dohodu, se otevírá kontrolám v souladu s pravidly IAEA, čímž sdílí její normy a myšlenky. Je také zvyšována předvídatelnost jednání v MV.

Normativní model klade důraz na prestiž a vypovídá o technologické vyspělosti státu. Tím, že jaderné státy významně neredukují své jaderné arzenály, dávají jasně najevo, že JZ prestižní jsou. Jejich držení podkresluje důležitost státu v mezinárodním společenství. Stát, který se snaží získat JZ jako symbol prestiže a technologického pokroku, může být zařazován

mezi „darebácké státy“. Írán podepsal jadernou dohodu, kterou si vylepšuje image, přičemž je mu ponechávána možnost osekání jaderného programu.

4 Důsledky případné nuklearizace Íránu

Druhá část diplomové práce se věnuje stabilitě Blízkého východu v případě nuklearizace. Zaměřujeme se zde na teorie MV - (neo)realismus, liberalismus a sociální konstruktivismus. Základní hypotézou je, že pro důsledky nuklearizace Íránu má nejvyšší vypovídací hodnotu realistické paradigma. Zkoumáme otázku, jak se realismus, liberalismus a sociální konstruktivismus dokáží vypořádat s případnou nuklearizací v Íránu a jejím vlivem na bezpečnost v regionu. V této kapitole jde o jistou modelaci. Írán sice podepsal jadernou dohodu, ale v budoucnosti není vyloučené možné nukleární vyzbrojení.

4.1 (Neo)realistické paradigma

V (neo)realistickém paradigmatu Írán získává JZ za účelem přežití a rozšiřování své moci. Írán vyhledává velmocenský status v regionu. Získává silný prostředek, jaderné odstrašení, které má odradit od možného napadení jiným státem ZHN nebo odrazuje napadení velkou konvenční silou.

Slovy George Schultze „*proliferace plodí další proliferaci*“ by silní aktéři měli reagovat na jaderné vyzbrojení Íránu a slabší aktéři by se měli přiklonit k silným aktérům, nabízejícím bezpečnostní garance. Slabé státy se spojují se silnějším partnerem, protože je zjevné, že by silnější stát usiloval o podrobení si slabších aktérů a silou by byl schopný je získat. Slabé státy si uvědomují, že by museli zaplatit velkou cenu, pokud by se snažili vzdorovat vůči velkému aktérovi a proto raději volí spojenectví.

Z kapitoly Aplikace bezpečnostního modelu na Írán a po analýze vzájemných vztahů, jsme zjistili, že Írán v regionu nečelí existenčnímu ohrožení ze strany jiného jaderného státu, velké konvenční převaze ani ZHN. (Neo)realistické paradigma selhává ve vysvětlení šíření JZ. Kdyby Írán došel k přesvědčení, že zde je možné existenční ohrožení a on si pořídil JZ, roztočila by se bezpečnostní spirála, ze strany Saudské Arábie byla několikrát avizována možnost rozjetí jaderných závodů. Totéž platí u Turecka. Po analýze vztahů mezi Pákistánem a Íránem se lze domnívat, že by docházelo k bandwagoning, neboť Pákistán věří ve vzájemnou ve strategickou hospodářskou výměnu a nevnímá Írán jako ohrožení. Indie má také blízko k Íránu a chtěla by těžit ze strategického postavení země. Od Indie by se dalo čekat připojování, i když v minulosti dokázala, že je schopna stát proti Íránu.

4.2 Liberalistické paradigma

V liberalistickém pojetí jsou JZ vnímány jako nebezpečný a destruktivní prostředek. Jak bylo řečeno v první části této práce, liberalismus sdílí s realismem některé prvky, jako jsou anarchie MV, nejistota, bezpečnostní dilemata. Dále má jiný pohled na aktéry MV, kteří jsou schopni spolupracovat a sdílet normy i přes existenci v systému, ve kterém přetrvává bezpečnostní soupeření. V případě nuklearizace hraje ústřední roli smlouva o NPT z roku 1968, která zakládá očekávání, že státy nebudou získávat JZ a tím redukuje nejistotu vycházející z anarchického prostředí. NPT by měla řešit otázku nukleárního dilematu a brzdit vojenské závody. NPT je považována za jednu z nejvýznamnějších dohod na poli kontroly jaderného zbrojení a odzbrojení. Zavazovala totiž nejaderné státy k tomu, aby neusilovaly o získání JZ, jaderné státy k postupnému jadernému odzbrojení a položila základ mezinárodní spolupráce při mírovém využití jaderné energie.¹⁸⁰ Důležitou institucí je IAEA, která dohlíží na mírové využití jaderné energie. To je způsob, jak bránit šíření JZ.

NPT vytváří mechanismus, ve kterém získávání vojenského charakteru JZ může být složité. Mechanismus zahrnuje inspekce a je zajišťován IAEA. Trestem za porušení jsou sankce. Může být vyvíjen politický tlak ze strany členů NPT, kteří podporují cíle sankcí IAEA. Silnou stránkou této teorie a vypořádání se s jaderným zbrojením je, že v případě nuklearizace zde existují instituce a normy, které říkají, že státy jsou schopné kooperovat v anarchii a nejistotě. Problémem liberalismu je, že v případě nuklearizace, nepřináší vzájemnou provázanost a benefity pro žádnou ze stran, takže možnost války tím není redukována a tím se snižuje naděje na možný mír mezi státy. Ale může zde být využita instituce, která pomůže k vytvoření rozhodnutí poskytujícího hodnotnou informaci ohledně kooperace.¹⁸¹ Teorie známá jako *the hegemonic stability theory* tvrdí, že hegemon v mezinárodním systému státu, který má silnější ekonomiku a vojenskou sílu než ostatní státy, může produkovat stabilní ekonomiku, která je viděna jako dobro v mezinárodním systému. Pokud je Írán nuklearizován a měl by silnou ekonomiku díky bohatství z ropy a zemního plynu, mohl by hrát v regionu Blízkého východu hegemonu a v rámci liberálního paradigmatu by bylo dosaženo relativního míru.¹⁸²

---

¹⁸⁰BŘÍZA, V.: c. d., s. 32.

¹⁸¹DOYLE, Michael W. Kant, Liberal Legacies, and Foreign Affairs. *Philosophy and Public Affairs*, Vol. 12, No. 3 (Summer, 1983), s. 223.

¹⁸²WEBB, Michael C, KRASNER, Stephen D. *Hegemonic Stability Theory: An Empirical Assessment : Review of International Studies*, 1989,15: 183-198. Available at <http://www.jstor.org/stable/20097178?seq=2>, s. 184.

4.3 Paradigma sociálního konstruktivismu

V případě sociálního konstruktivismu by nuklearizace hrála významnou roli, kdyby aktéři měli významnou podporu v obyvatelstvu. Samotná nuklearizace Íránu, by mohla přinést prestiž v mezinárodních kruzích, nebo by mohla znamenat propad na mezinárodní scéně. Význam JZ by byl dán rétorikou představitelů režimu. Ale v případě Íránu, který byl v poslední době považován za darebácký stát, by JZ na popularitě nepřidaly a nálepka darebáckého státu by se upevnila. Je samozřejmě otázkou, zda a jak by obyvatelstvo reagovalo na úspěšný jaderný test. Jako v případě Indie, jejíž obyvatelstvo se po jaderném testu cítilo hrdé. Nicméně z kapitoly Aplikace vnitropolitického modelu na Írán průzkum dokazuje, že JZ jsou proti hodnotám islámu a proti fatvě. Obyvatelstvo upřednostňuje mírové využití jaderné energie, které utváří identitu samo o sobě.

5 Očekávaný vývoj po zrušení sankcí vůči Íránu

V roce 2013 končí mandát Ahmadinejada a prezidentem se stává umírněnější kandidát Hassan Rouhani. Po letech zesilujících sankcí se začínají obnovovat hovory s USA a Írán je více nakloněn k vyjednávání. V listopadu 2013 se Írán a skupina EU+3 se dohodli na JPOA. Dohoda z roku 2013 je prozatímní smlouva směřující k přístupu k dosažení dlouhodobého cíle udržitelného řešení. Smlouva stanovuje opatření, která měla být implementována oběma stranami dohody po dobu šesti měsíců.¹⁸³ Aby Írán byl úspěšný v implementaci, musel snížit obohacování pod 5 % na svém území, zmrazit obohacovací kapacity, znatelně redukovat zásoby obohaceného uranu, neprovádět další pokroky ve vývoji těžké vody v Araku ani další zpracovávání nebo konstrukce zařízení schopné zpracovávání. Musel dovolit rozšíření monitorování a ověření opatření, která jdou nad současnou úroveň kooperace s IAEA (poskytnutí informací ohledně nukleárních zařízení IAEA, umožnění přístupu inspektorům IAEA ke klíčovým jaderným místům).¹⁸⁴ Ke dni 16. ledna 2016 Rada ruší provedení všech hospodářských a finančních sankcí EU vůči Íránu související s jadernými otázkami. Tento krok učinila poté, co IAEA ověřila, že Írán provedl opatření dohodnutá ve společném komplexním akčním plánu.¹⁸⁵

---

¹⁸³E3/EU +3 nuclear negotiations with Iran: Terms of the agreement on a Joint Plan of Action, including measures to be under taken by the European Union [online]. In: Brussels, 2014, s. 1 – 6 [cit. 2016-03-15]. Dostupné z: http://eeas.europa.eu/statements/docs/2013/131219_02_en.pdf, s. 1.

¹⁸⁴Tamtéž, s. 2.

¹⁸⁵Tamtéž.

Zajímavé je pozorovat hlavní motivace, které vyústily v dosažení dohody mezi Západem a Íránem. Připomeňme Bushovu „*osu zla*“, do které byl zařazen Írán. Existovala zde reálná hrozba intervence do Íránu, který byl podezříván z vývoje JZ. Kvůli negativnímu vývoji v Iráku a AFG ke konfrontaci nedošlo. V roce 2009 se nástupem prezidenta Obamy mění vnímání Íránu. Vyjednávání a dosažení jaderné smlouvy znamená pro Obamu politický odkaz, který navazuje na jeho první velkou zahraniční řeč v Praze. Obama přednesl americký závazek usilovat o mír a bezpečnost světa bez JZ.¹⁸⁶

Motivaci k uzavření jaderné smlouvy ze strany EU lze vysvětlit ekonomickými důvody. V úvodu této diplomové práce bylo předesláno, že Írán má velké zásoby ropy a zemního plynu. EU tak má příležitost zbavit se závislosti na ruském plynu. Omezením mezinárodních sankcí jsou otevřeny dveře k užší spolupráci mezi EU a Íránem. Vzájemná kooperace bude mít výrazný vliv na energetickou strategii EU v oblasti zemního plynu a nafty.¹⁸⁷ Kromě energetických motivací, se otevírá velký trh s 80 miliony obyvatel. O touze o obnovení ekonomické spolupráce s evropskými státy vypovídá cesta prezidenta Rouhaniho se stovkou podnikatelů do Evropy. Írán byl téměř čtyři desetiletí vyloučen a nyní má šanci se vrátit do mezinárodního obchodu.¹⁸⁸ Utužuje a navazuje nová obchodní partnerství. Jedním z nejvýznamnějších je dohoda s Čínou na bilaterálním obchodě přesahující 600 miliard dolarů v příští dekádě. Kromě této dohody Írán a Čína souhlasili s formováním strategického partnerství, které předpokládá 25 letý dokument. Dále plánují spolupráci v jaderné energii a oživení Hedvábné stezky.¹⁸⁹ Analytička Ellie Geranmayeh, která se zaměřuje na íránskou zahraniční a domácí politiku, tvrdí, že Čína je těžce závislá na íránských dodávkách a Rusko počítá s Íránem za účelem jeho nové bezpečnostní architektury na Blízkém východě.¹⁹⁰

---

¹⁸⁶TRAYNOR, Ian. *Barack Obama launches doctrine for nuclear-free world*. In: The Guardian [online]. 2009 [cit. 2016-03-15]. Dostupné z: <http://www.theguardian.com/world/2009/apr/05/nuclear-weapons-barack-obama>.

¹⁸⁷GRAVES, Le Anne. *EU considers energy deals with Iran*. In: The National [online]. 2016 [cit. 2016-03-15]. Dostupné z: <http://www.thenational.ae/business/energy/eu-considers-energy-deals-with-iran>.

¹⁸⁸*Rouhání podepsal v Itálii kontrakty za miliardy a setkal se s papežem*. In: ČT 24 [online]. Řím, 2016 [cit. 2016-04-01]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/1670755-rouhani-podepsal-v-italii-kontrakty-za-miliardy-a-setkal-se-s-papezem>.

¹⁸⁹SHARAFEDIN, Bozorgmehr. *Iran's leader says never trusted the West, seeks closer ties with China* [online]. 2016 [cit. 2016-03-24]. Dostupné z: <http://www.reuters.com/article/us-iran-china-idUSKCN0V109V>.

¹⁹⁰Tamtéž.

Závěr

Předložená diplomová práce se věnuje analýze motivací Íránu a případného jaderného vyzbrojení v kontextu teorií MV. Pro výzkum je využito teorií MV - (neo)realismu, liberalismu a sociálního konstruktivismu - ve spojení s typologií Scotta D. Sagana.

První hypotéza zní: „ze všech tří modelů (bezpečnostní, vnitropolitický a normativní) má nejvyšší vypovídající hodnotu pro odhalení jaderných motivací právě model bezpečnostní, vycházející z realistického paradigmatu.“ Tato hypotéza nebyla potvrzena. Pro zjištění, který z modelů je určující pro jaderné zbrojení jsou hlavními výzkumnými otázkami tyto:

„V1: Jaké výhody a slabiny má bezpečnostní model při aplikaci na Írán?

V2: Jaké výhody a slabiny má vnitropolitický model při aplikaci na Írán?

V3: Jaké výhody a slabiny má normativní model při aplikaci na Írán?“.“

V1: Velkou výhodou bezpečnostního modelu byla doba do roku 2007, kdy Írán čelil možné intervenci ze strany USA kvůli podezření z vývoje JZ. Dalším silným argumentem ve prospěch Íránu, který by usiloval o JZ, je blízké sousedství se státy disponujícími JZ. Analýzou vzájemných vztahů jsme došli k závěru, že tyto vztahy jsou většinou pragmatické nebo přinejmenším vyhocené pouze rétoricky. V současné době zde není aktér, který by existenčně ohrožoval Íránský stát.

V2: Silnou výhodou vnitropolitického modelu je, že analyzuje jednotlivce jako aktéry MV a zkoumá, který z aktérů by mohl těžit ze zisku JZ. Po aplikaci tohoto modelu na Írán jsme došli k závěru, že v íránském prostředí jsou aktéři, kteří by mohli těžit ze zisku JZ. Jsou jimi AEOI a IRGC. Motivem AEOI je jednoduše možnost, jak se prosadit v mezinárodních kruzích a dokázat, že technologicky jsou schopni vyvinout JZ. Hlavním motivem IRGC je zajištění přežití režimu, ale proti tomuto argumentu jde ajjatoláhem vydaná fatva. Pak jsou tu reformisté, kteří v nedávných volbách vyhráli a prosazují umírněnější jaderný program. S ohledem na podporu obyvatelstva konstatujeme, že JZ nemají v rámci vnitropolitického modelu dostatečnou podporu.

V3: Odpověď na třetí otázku se v mnoha ohledech shoduje s odpovědí na otázku V2. Z této práce vyplývá, že íránské obyvatelstvo silně podporuje jaderný program, který pro ně znamená technologický pokrok. Nicméně podezření, že Írán usiluje o JZ, mu dávalo nálepku

darebáckého státu. Podepsáním dohody a podrobení se kontrolám IAEA mění Írán svoji tvář, identitu a sdílí společné normy.

Druhá hypotéza zní: „realistické paradigma má nejvyšší interpretační hodnotu pro případné vyzbrojení Íránu.“ Vedlejší výzkumná otázka zní: „*Jak se realismus, liberalismus a sociální konstruktivismus dokáží vypořádat s případnou nuklearizací Íránu a jejím vlivem na bezpečnost v regionu?*“

Ani druhá hypotéza nebyla potvrzena. (Neo)realismus není schopen se vypořádat s objasněním podepsání jaderné dohody mezi EU+3 a Íránem. V (neo)realistickém pojetí byl kladen důraz na státy jako klíčové aktéry, kteří nejsou schopni spolu kooperovat a měli by se pokusit posílit mocenský vliv. Tím, že byla podepsána dohoda o íránském jaderném programu, je snížena schopnost (neo)realistického paradigmatu. Neúspěch (neo)realismu nahrává liberalismu, který má s ohledem na poslední události silnou vypovídací hodnotu. Vlivným argumentem je výše zmíněná podepsaná dohoda. V tomto ohledu byl kladen důraz na anarchii MV. Podpisem dohody a přísnější kontrolou IAEA je dána anarchii hierarchie a státy upřednostňují vzájemnou spolupráci před válčením. Co se týče sociálního konstruktivismu, tato teorie přepokládá, že by JZ posloužily jako symbol technologického pokroku a měly by v lidech vyvolávat pocit hrdosti. Nutno dodat, že jaderný program si u íránského obyvatelstva vydobyl značnou prestiž, ale občané upřednostňují jaderný program, který je v určitém rozsahu omezen. V úvodu jsme uváděli, že různí autoři dochází při aplikaci Saganových modelů k rozdílným závěrům. Diplomová práce přináší aktuálnější pohled a dává přednost liberalistickému paradigmatu.

Při aplikaci všech tří modelů na případ Írán bylo prokázáno, že Saganovy modely značně pokulhávají a zůstává zde prostor pro další zkoumání, ve kterém by mohla být navržena určitá syntéza těchto modelů. Írán je lokalitou, které je věnována velká pozornost a v současnosti je pod velkým drobnohledem. Podepsáním dohody mezi EU+3 dostává svou novou šanci. Země jako Izrael nebo Saudská Arábie však nesdílí stejné nadšení z podepsané dohody jako USA a EU.¹⁹¹ V minulosti Írán dokázal, že může být nedůvěryhodným hráčem, který dovede obratně klamat svět. Saudské Arábii a Izraeli nelze proto vytýkat pesimistický pohled na jaderný program. Ale zdá se, že Írán prochází vnitřní změnou a nechce hrát na mezinárodní scéně roli darebáckého státu.

---

¹⁹¹Viz příloha č. 3.

Seznam příloh

Příloha č. 1: rozložení šíitské a sunnitské větve na Blízkém východě

Příloha č. 2: sousední státy, které jsou držiteli JZ

Příloha č. 3: karikatura spokojenosti z podepsání historické jaderné dohody mezi globálními mocnostmi a Íránem

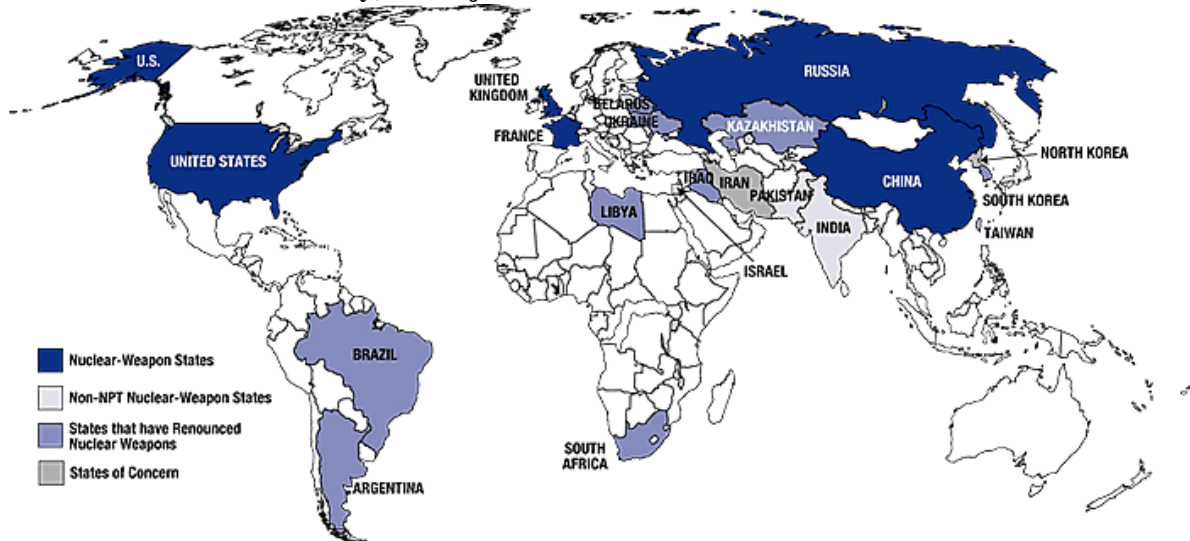
Příloha č. 1: rozložení šíitské a sunnitské větve na Blízkém východě

Zdroj:

http://www.hks.re/domains/hks.re/wiki/lib/exe/fetch.php?cache=&media=2014:mapa_islam_sunnite_siite.jpg

Příloha č. 2: sousední státy, které jsou držitelé JZ

Zdroj:

<https://jspivey.wikispaces.com/Priscilla+K.+Do+nuclear+weapons+necessarily+mean+global+power+%3F>

Příloha č. 3: karikatura spokojenosti z podepsání historické jaderné dohody mezi globálními mocnostmi a Íránem

Zdroj: <https://www.nytsyn.com/cartoons/cartoons/1054641.html>.

Seznam pramenů a literatury

Prameny

ADERET, Ofer. Report: Israel's New Mossad Chief Behind Assassination of Iran Nuclear Scientist. In: *Haaretz* [online]. 2011 [cit. 2016-03-29]. Dostupné z: <http://www.haaretz.com/israel-news/report-israel-s-new-mossad-chief-behind-assassination-of-iran-nuclear-scientist-1.376567>.

ALBRIGHT, David; STRICKER, Andrea. Iran's Nuclear Program. In: *United States Institute of Peace: The Iran Primer* [online]. 2010 [cit. 2016-03-01]. Dostupné z: <http://iranprimer.usip.org/resource/irans-nuclear-program>.

ALI KHAN, Zahid, AHMAD, Shabir. *Pakistan and Iran in Afghanistan: From Soviet Intervention to the Fall of Taliban*. In: *Central Asia* [online]. [cit. 2016-03-28]. Dostupné z: http://www.asc-centralasia.edu.pk/Issue_64/02_Pakistan_and_Iran_in_Afghanistan.html.

BETH ELSON, Sara, NADE, Alireza. *What Do Iranians Think?: A Survey of Attitudes on the United States, the Nuclear Program, and the Economy*. The RAND Corporation. USA, 2011.

BRUNO, Greg, BAJORIA, Jayshree. Iran's Revolutionary Guards. In: *Council On Foreign Relations* [online]. 2013 [cit. 2016-03-22]. Dostupné z: <http://www.cfr.org/iran/irans-revolutionary-guards/p14324>.

Bush State of the Union address [online]. In: CNN 2002 [cit. 2016-03-01]. Dostupné z: <http://edition.cnn.com/2002/ALLPOLITICS/01/29/bush.speech.txt/>.

COUGHLIN, Con. *The Saudis are ready to go nuclear*. In: *The Telegraph* [online]. [cit. 2016-03-13]. Dostupné z: <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/middleeast/saudi-arabia/11658338/The-Saudis-are-ready-to-go-nuclear.html>.

DOYLE, Michael W. Kant, Liberal Legacies, and Foreign Affairs. *Philosophy and Public Affairs*, Vol. 12, No. 3 (Summer, 1983).

E3/EU +3 nuclear negotiations with Iran: Terms of the agreement on a Joint Plan of Action, including measures to be under taken by the European Union [online]. In: Brussels, 2014, s. 1-6 [cit. 2016-03-15]. Dostupné z: http://eeas.europa.eu/statements/docs/2013/131219_02_en.pdf.

Egypt and Saudi Arabia's Policies toward Iran's Nuclear Program. In: NTI: Building a safer world [online]. [cit. 2016-03-13]. Dostupné z: <http://www.nti.org/analysis/articles/egypt-and-saudi-policies-toward-iran/>.

ESFANDIARI, Golnaz. *Nine Takeaways From Iran's Elections*. In: Radio Free Europe: Radio Liberty [online]. 2016 [cit. 2016-03-09]. Dostupné z: <http://www.rferl.org/content/nine-takeaways-iran-elections/27589506.html>.

FAIR, Christine C. Securing Indian Interests in Afghanistan Beyond 2014. In: *NBR* [online]. 2014 [cit. 2016-03-21]. Dostupné z: <http://www.nbr.org/publications/element.aspx?id=717>.

FISHER, Max. *Iran is popular in Pakistan, over helmingly dislike devery where else*. In: *The Washington Post* [online]. 2013 [cit. 2016-03-21]. Dostupné z: <https://www.washingtonpost.com/news/worldviews/wp/2013/01/11/iran-is-popular-in-pakistan-overwhelmingly-disliked-everywhere-else>.

GOODARZI, Jubin M. *Syria and Iran: Alliance Cooperation in Changing Regional Environment* [online]. Ortadoğu Etütleri, 2013, 31-54 [cit. 2016-03-01]. Dostupné z: http://orsam.org.tr/en/enUploads/Article/Files/201331_makale2.pdf.

GORDON, Michael. *Deadliest Bomb in Iraq Is Made by Iran, U.S. Says*. In: *The New York Times* [online]. 2007 [cit. 2016-03-31]. Dostupné z: http://www.nytimes.com/2007/02/10/world/middleeast/10weapons.html?pagewanted=all&_r=0.

GRAVES, Le Anne. *EU considers energy deals with Iran*. In: *The National* [online]. 2016 [cit. 2016-03-15]. Dostupné z: <http://www.thenational.ae/business/energy/eu-considers-energy-deals-with-iran>.

GUPTA, Shekhar. *India voting against Iran in IAEA is not a strategic move, but a major difference. We wanted India to play its cards right*. In: *The Indian Express* [online]. 2013 [cit. 2016-03-21]. Dostupné z: <http://archive.indianexpress.com/news/india-voting-against-iran-in-iaea-is-not-a-strategic-move-but-a-major-difference..we-wanted-india-to-play-its-cards-right/1086687/1>.

HABEEB, W. a kol. *The Middle East in turmoil: conflict, revolution, and change*. Santa Barbara, Calif.: Greenwood, c2012. ISBN 0313085145.

HAIDER, Zeeshan, AHMED, Sahar. *Pakistan Islamists to protest against U.S. bin Laden raid* [online]. In: Reuters [cit. 2016-03-21]. Dostupné z: <http://www.reuters.com/article/us-binladen-pakistan-protest-idUSTRE74414N20110505>.

HUDEMA, Marek. *Zápas o Blízký východ. Hospodářské noviny*, 6. ledna 2016.

CHARBONNEAU, Louis. *Defiant Ahmadinejad says Israel will be "eliminated"*. In: Reuters [online]. 2012 [cit. 2016-03-21]. Dostupné z: <http://www.reuters.com/article/us-un-assembly-ahmadinejad-idUSBRE88N0HF20120924>.

CHLUPATÝ, Roman, ROMANCOV, Michael. *Probuzení Íránu: Vyplatí se sázka na obnovu infrastruktury. Česku může prospět image německé montovny*. In: Investiční web [online]. 2014 [cit. 2016-03-26]. Dostupné z: <http://www.investicniweb.cz/2014/7/9/probuzeni-iranu-vyplati-se-sazka-na-obnovu-infrastruktury-cesku-muze-prospet-image-nemecke-montovny/>.

India votes against Iran in IAEA resolution. In: *The Hindu* [online]. London, 2009 [cit. 2016-03-28]. Dostupné z: <http://www.thehindu.com/news/national/india-votes-against-iran-in-iaea-resolution/article55953.ece>.

Iran's economic team in Pakistan. In: *The Iran project* [online]. 2014 [cit. 2016-03-21]. Dostupné z: <http://theiranproject.com/blog/2014/12/08/irans-economic-team-in-pakistan/>.

Iran's new president Rouhani calls Israel 'old wound'. In: *The time of Israel* [online]. 2013 [cit. 2016-03-28]. Dostupné z: <http://www.timesofisrael.com/hasan-rouhani-calls-israel-old-wound-that-must-be-removed/>.

JEHL, Douglas. *Iran Holds Taliban Responsible for 9 Diplomats' Deaths*. In: *The New York Times* [online]. 1998 [cit. 2016-03-30]. Dostupné z: <http://www.nytimes.com/1998/09/11/world/iran-holds-taliban-responsible-for-9-diplomats-deaths.html>.

KAMRAVA, Mehran. *Iranian National – SecurityDebates: Factionalism and Lost Opportunities. Middle East Policy*, 2007, Vol. 14. No. 2.

KAURA, Vinay. *India and Iran: Challenges and Opportunity*. In: *The Diplomat* [online]. 2015 [cit. 2016-03-21]. Dostupné z: <http://thediplomat.com/2015/09/india-iran-relations-challenges-and-opportunity/>.

KAYE, D. Dassa a kol. *Israel and Iran: a dangerous rivalry*. Santa Monica, Calif.: RAND National Defense Research Institute, c2011.

KERR, Paul. *The Atomic Energy Organization of Iran: What Role?* In: Arms Control Association [online]. 2014 [cit. 2016-03-22]. Dostupné z: https://www.armscontrol.org/ACT/2014_10/Feature/The-Atomic-Energy-Organization-of-Iran-What-Role.

KISACIK, Sina. NUCLEAR PROGRAM OF THE ISLAMIC REPUBLIC OF IRAN: A COMPARISON ON KHOMEINI AND AHMADINEJAD TERMS. In: *Uluslararası Politika akademisi* [online]. 2012 [cit. 2016-03-21]. Dostupné z: <http://politikaakademisi.org/2012/07/09/nuclear-program-of-the-islamic-republic-of-iran-a-comparison-on-khomeini-and-ahmadinejad-terms/>.

MACASKILL, Ewen, MCGREAL, Chris. *Israel should be wiped off map, says Iran's president*. In: The Guardian [online]. 2005 [cit. 2016-03-21]. Dostupné z: <http://www.theguardian.com/world/2005/oct/27/israel.iran>.

Middle East Countries Ranked by Military Power (2016). In: GFP Strength in Numbers [online]. 2016 [cit. 2016-03-31]. Dostupné z: <http://www.globalfirepower.com/countries-listing-middle-east.asp>.

MOHAMMADI, Mohammad. *Iran's complex political system* [online]. In: Euronews. 2013 [cit. 2016-03-05]. Dostupné z: <http://www.euronews.com/2013/06/06/iran-complex-political-system/>.

MOHSENI, Ebrahim a kol. *Iranian attitudes on nuclear negotiations* [online]. In: University of Maryland, 2014, [cit. 2016-03-24]. Dostupné z: http://worldpublicopinion.org/pipa/articles/2014/iranian_attitudes_on_nuclear_negotations__final__091614.pdf.

NADER, Alireza. *The Revolutionary Guards*. In: United States Institute of Peace: The Iran Primer [online]. 2015 [cit. 2016-03-22]. Dostupné z: http://iranprimer.usip.org/sites/iranprimer.usip.org/files/Military_Nader_Revolutionary%20Guards.pdf

Nejvyšší muž Íránu zakázal jaderné zbraně. Věřte mu, zní z Teheránu. In: Lidovky.cz [online]. 2013 [cit. 2016-03-05]. Dostupné z: http://www.lidovky.cz/nejvyssi-muz-iranu-zakazal-jaderne-zbrane-uveri-mu-svet-p28-/zpravy-svet.aspx?c=A130115_173244_ln_zahranici_jv.

NELSON, Dean. A.Q.Khan boasts of helping Iran's nuclear programme. In: *The Telegraph* [online]. 2009 [cit. 2016-03-21]. Dostupné z: <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/asia/pakistan/6170145/A.Q.-Khan-boasts-of-helping-Irans-nuclear-programme.html>.

NPT Briefing Book: Mountbatten center for International Studies, Center for Non – proliferation Studies. 2008 Edition.

Nuclear Weapons: Who Has Whatat a Glance. In: *Arms Control Association* [online]. 2015 [cit. 2016-02-29]. Dostupné z: <https://www.armscontrol.org/factsheets/Nuclearweaponswhohaswhat>.

PERTHES, Volker. Ambition and Fear: Iran's Foreign Policy and Nuclear Programme [online]. [cit. 2016-03-01]. DOI: 10.1080/00396338.2010.494879. Dostupné z: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/00396338.2010.494879>.

Profile: Abdul Qadeer Khan. In: *BBC News* [online]. 2004 [cit. 2016-03-21]. Dostupné z: http://news.bbc.co.uk/2/hi/south_asia/3343621.stm.

Rouhání podepsal v Itálii kontrakty za miliardy a setkal se s papežem. In: *ČT 24* [online]. Řím, 2016 [cit. 2016-04-01]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/1670755-rouhani-podepsal-v-italii-kontrakty-za-miliardy-a-setkal-se-s-papezem>.

RUDNER, Martin. Hizbullah Terrorism Finance: Fund-Raising and Money-Laundering. *Studies in Conflict & Terrorism*, 2010 Vol. 33, No. 8, 700-715. Dostupné z: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/1057610X.2010.494169>.

SEYED, H. Mousavian. The Solution to the Iranian Nuclear Crisis and Its Consequences for the Middle East. *Global Governance: A Review of Multilateralism and International Organizations*: October-December 2014, Vol. 20, No. 4, pp. 529-544.

SHANAHAN, Rodger. *Looking for Leadership in the Arab Middle East*. Sydney: Lowy Institute for International Policy, 2015.

SHARAFEDIN, Bozorgmehr. *Iran's leader says never trusted the West, seeks closer ties with China* [online]. 2016 [cit. 2016-03-24]. Dostupné z: <http://www.reuters.com/article/us-iran-china-idUSKCN0V109V>.

SCHMIDT, Oliver. Understanding & Analyzing Iran's Nuclear Intentions: Testing Scott Sagan's Argument of „Why do States buil Nuclear Weapons“. Dissertation. Lancaster: Department of Politics and International Relations, 2008, Lancaster University. 104 s.

SIAL, Safdar. *Ananalysis of emerging Pakistani-Iranian ties*. In: [Http://www.peacebuilding.no](http://www.peacebuilding.no) [online]. 2015 [cit. 2016-03-21]. Dostupné z: http://www.peacebuilding.no/var/ezflow_site/storage/original/application/d7f90a473ca2847f0ccf74f31d02fb8e.pdf.

SMITH, Jeffrey a Joby WARRICK. Pakistani scientist Khan describes Iranian efforts to buy nuclear bombs. In: *Thw Washington Post* [online]. 2010 [cit. 2016-03-28]. Dostupné z: http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2010/03/13/AR2010031302258_2.html?sid=ST2010031400299.

The World Factbook: Iran. In: *Central Intelligence Agency* [online]. www.cia.gov [cit. 2016-03-26]. Dostupné z: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ir.html>.

TRAYNOR, Ian. *Barack Obama launches doctrine for nuclear-free world*. In: *The Guardian* [online]. 2009 [cit. 2016-03-15]. Dostupné z: <http://www.theguardian.com/world/2009/apr/05/nuclear-weapons-barack-obama>.

VAN WYK, Jo-Ansie a kol. (2007). *The international politics of nuclear weapons: a constructivist analysis*. *Scientia Militaria – South African Journal of Military Studies* [online]. [cit. 2016-03-10]Dostupné z: <http://scientiamilitaria.journals.ac.za/pub/article/view/28>. Vol. 35, No. 1, pp. 205-235.

WEBB, Michael C., KRASNER, Stephen D. (1989) Hegemonic Stability Theory: An Empirical Assessment : *Review of International Studies*, 15: 183-198. Available at <http://www.jstor.org/stable/20097178?seq=2>.

Literatura

BARNETT, M. 2005. Social Constructivism. In J. Baylis & S. Smith (eds.), *The globalisation of world politics. An introduction to international relations*. Oxford: Oxford University Press.

- BARŠA, Pavel, CÍSAŘ, Ondřej. *Anarchie a řád ve světové politice*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2008. 559 s. ISBN 978-80-7367-094-8.
- BAR-ZOHAR, Michael, MIŠAL, Nisim. *Mosad: nejslavnější operace izraelské tajné služby*. Vyd. 1. Praha: Knižní klub, 2013. Universum (Knižní klub). ISBN 9788024240374.
- BŘÍZA, Vlastislav. *Kontrola, regulace a úprava jaderného zbrojení*. Praha: Karolinum, 2013. ISBN 9788024623948.
- BUCHTA, Wilfried. *Who Rules Iran?: The Structure of Power in the Islamic Republic*. United States of America: The Washington Institute for Near East Policy, 2000. ISBN 0-944029-39-6.
- CARLSNAES, Walter, Thomas RISSE-KAPPEN a Beth A SIMMONS. *Handbook of international relations*. Second edition. Los Angeles: SAGE, 2013. ISBN 978-144-6247-587.
- CARR, Edward Hallett. *The twenty years' crisis, 1919-1939: an introduction to the study of international relations*. London: Macmillan & co. ltd, 1946. 243 pp. ISBN 0333069137.
- CÍSAŘ, Ondřej. Teorie mezinárodních vztahů a evropská studia. *Politologický časopis*, 2002, roč. 9, č. 1, s. 50 – 67.
- DENKTAŞ, Evren. *Globalization Dimensions & Impacts: Global Studies*. Vol. 2. IJOPEC, 2015. ISBN 0956825699.
- DRULÁK, Petr. *Jak zkoumat politiku: kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-807-3673-857.
- DRULÁK, Petr. *Teorie mezinárodních vztahů*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-717-8725-6.
- DUNNE, Tim a kol. *International Relations Theories*. United Kingdom: Oxford University Press; 3 edition, 2013. ISBN 978-0-19-969601-7.
- FILÍPEK, Ondřej, HANULIAK Juraj. Írán: Tři modely pro analýzu jaderných motivací. *Mezinárodní vztahy*, Vol. 49, No. 1, s. 5 – 26.
- GUZZINI, Stefano. *Realismus v mezinárodních vztazích a mezinárodní politické ekonomii*. Brno: Barrister&Principal, 2004. 188 s. ISBN 80-85947-84-6.
- HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2005. ISBN 8073670402.
- HERZ, John H. Idealist Internationalism and the Security Dilemma. *World Politics*, 1950, Vol. 2, No. 2. Cambridge University Press. doi:10.2307/2009187, s. 157 –180.
- KARLAS, Jan. Současná teorie mezinárodních institucí. *Mezinárodní vztahy*. 2007/1, 66-85. ISSN 0323-1844.
- KEOHANE, Robert – NYE, Joseph (1971 a): Transnational Relations and WorldPolitics: A Conclusion. *International Organization*, Vol. 25, No. 3 (1971), s. 721–748.
- KEOHANE, Robert – NYE, Joseph (1977): Power and Interdependence: World Politics in Transition. Boston, MA: Little, Brown, and Co., 1977.
- KEOHANE, Robert O. International Liberalism Reconsidered, in John Dunn, ed., *The Economic Limits to Modern Politics* (Cambridge: Cambridge University Press, 1990), pp. 165-194.
- KRATOCHVÍL, Petr, DRULÁK, Petr. *Encyklopedie mezinárodních vztahů*. Vyd. 1. Editor Petr Kratochvíl, Petr Drulák. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-469-4.

- KRAUS, Josef. *Íránský státní terorismus: od Chomejního po Ahmadínežáda*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2014. Politologická řada. ISBN 978-80-7325-342-4.
- KREJČÍ, Oskar. *Mezinárodní politika*. 5. upravené vydání. Praha: Ekopress, s. r. o., 2014. ISBN 978-80-87865-07-1.
- KYDD, Andrew H. *International relations theory: the game theoretic approach*. United Kingdom: University Printing House, Cambridge, 2015. ISBN 978-1-107-69423-1.
- LODGAARD, Sverre. *Nuclear disarmament and non-proliferation: towards a nuclear-weapon free world?*. New York: Routledge, c2010. ISBN 978-0-415-58634-4.
- LUDVÍK, Jan. Íránský jaderný program: Bezpečnostní model proliferační pohledem jaderné strategie a teorie odstrašení. *Mezinárodní vztahy*, Vol. 46, No. 2, s. 57 – 73.
- MARX, Karel. Osmnáctý brumaire Ludvíka Bonaparta. In: MARX, Karel; ENGELS, Bedřich: *Vybrané spisy*, sv. 2. Praha: Svoboda, 1977.
- MEARSHEIMER, John J. *The Tragedy of Great Power Politics*. W. W. Norton & Company; 1st Edition (October 2001). ISBN 978-0393020250.
- MORGENTHAU, Hans J. *Politics Among Nations. The Struggle for Power and Peace*. New York: Alfred A. Knopf, 1973. 618 pp.
- PŠEJA, Pavel a kol. *Přehled teorií mezinárodních vztahů*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 2005, 160 s. ISBN 80-210-3837-3.
- RUGGIE, John Gerard. *Constructing the world polity: essays on international institutionalization*. New York: Routledge, c1998. New international relations.
- SAGAN, Scott. D. Why Do States Build Nuclear Weapons?: Three Models in Search of a Bomb. *International Security*, 1996. Vol. 21, No. 3, 54–86. <http://doi.org/10.2307/2539273>.
- STANOVSKÁ, Kateřina. *Motivy jaderného programu Íránu: diplomová práce*. Praha, 2014. Univerzita Karlova, FSV, 106 s. Vedoucí diplomové práce Vít Střelecký.
- VESELÝ, Zdeněk. *Dějiny mezinárodních vztahů*. 2007. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007. ISBN 978-80-7380-018-5.
- WALT, Stephen M. *Theorigins of alliances*. Ithaca: Cornell University Press, 1987. Cornell studies in security affairs. ISBN 0801494184.
- WALTZ, Kenneth N. *Theory of International Politics*. Addison-Wesley Pub. Co., 1979.
- WENDT, Alexander. Anarchy is What States Make of It: The Social Construction of Power Politics. *International Organization*. 1992, (Vol. 46, No 2).
- WENDT, Alexander. *Social theory of international politics*. 1st pub. Cambridge: Cambridge University Press, 1999. Cambridge studies in international relations. ISBN 0521469600.
- WENDT, Alexander: Constructing International Politics. In: *International Security*, Vol. 20, No 1., 1995.

Abstrakt

Diplomová práce se zabývá íránskými jadernými motivacemi a případným vyzbrojením v kontextu teorií mezinárodních vztahů. K pochopení jaderných motivací Íránu je využita teorie stanfordského profesora Scotta D. Sagana, která nabízí instrument k analýze motivací aktérů mezinárodních vztahů, kteří chtějí získat jadernou zbraň. Ve svém článku: „*Why Do States Build Nuclear Weapons?: Three Models in Search of a Bomb*“ Sagan uvádí tři modely, jimiž jsou bezpečnostní, vnitropolitický a normativní model. Obecně se má za to, že nejvyšší vypovídající hodnotu pro odhalení jaderných motivací má právě model bezpečnostní. Při hledání odpovědí na jaderné motivace Íránu jsou reflektovány nejnovější události ve spojitosti s podepsanou jadernou dohodou mezi EU+3 a Íránem.

This thesis deals with Iranian nuclear motivations and its potential nuclear armament in the context of international relations. There is a theory of Stanford Professor Scott D. Sagan used to understand nuclear motivations of Iran. He provides an instrument to analyze motivations of actors in the international relations, who are willing to build or gain nuclear weapons. His article: “*Why Do States Build Nuclear Weapons?: Three Models in Search of a Bomb*” provides three models: the security model, the domestic politics model and the norm model. In general, the security model is considered to be the most determining. During analyzing Sagan’s models and searching for nuclear motives of Iran were latest events reflected considering the EU+3 and Iran nuclear agreement.

Key words

Proliferation, Scott D. Sagan, Iran, nuclear weapons, nuclear motivations, theories of international relations

